

4209.7
M. J. Eisen.

Kalewipoja esi-isad.

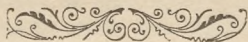

Tartus
Hermann'i trükikoja trükk

A4209.

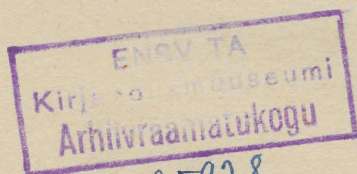
Nalewipoja esi-isa d

M. B. Eisen.

Zartus.

Germann'i trüfikoja trüff ja firjastus.

25928

I. Arutused.

Simson ja Simsonid.

Piibli Simsoni lugu on nii tuttav, et jeda mae-walt pruugime kordama hakata. Peaks lugu kellegil meelest ununenud olema, wõib unustaja jeda hõlpsalt piiblist järele lugeda. Wähem tuttawad on muidugi muud Simsonid. Nsi on nimelt niisugune, et mitmed piibli tüüpused hilisemal ajal samasuguste tüüpuste nimetuseks on saanud. Nimrodi järele on kangel jahimeest hakatud meiegi ajal Nimrodiks hüüdma, Koljati järele suurt, pikka meest Koljatiks, Saalomoni järele suurt tarka Saalomoniks, Juuda järele äraandjat Juudaks, Simsoni järele tugewat meest Simsoniks j. n. e. Nii sünnib meie rahwa seas, nii muudegi rahwaste hulgas.

Ei wõi ütelda, et meie mõni muistne isik ehk ajalooline mees Simsoni nime (tat ekshen) ära oleks teeninud, s. o. et kedagi meil jäädawalt selle nimega oleks nimetama hakatud. Wene müitologias selle wasta puutume Simsoniga mõnda korda kokku. Nagu tuttav, kannab Simson Wene keeles *Самсон* i nime, nii hästi piibli Simson kui ka muud Simsonid, ehk teise sõnaga hilisemad jõuumehed, wägamehed. Wenelaste wägamees Ilja Muromets astub ühe rahwalaulu järele Kolõiwaniga ja Samsoniga, siis Kalewiga ja Simsoniga seltsis platsti ja see rahwalaul nimetab, et Kalew kangel on kui Ilja Muromets ja Samson. Mõnes teises rahwalaulus hüüatakse Kalewit koguni Samsoniks. (*Самсонъ Колывановичъ*). Teises Luuga maakonnast üles kirjutatud laulus kõneldatakse wägamehest Swan

Kolõivanowitshist, kes Aleksha Popowitshiga, Samsoniga, Swätogoriga ja Don Iwanowitshiga üheskoos Riigewi ära päästab.¹⁾ Isegi Wene ajaraamatutes tuleb nimi Kolõivanow ette, nimelt neljandamas Nowgorodi kroonikas ja Awraamka kroonikas²⁾

Meie rahwa muistsetele wägimeestele ei ole, nagu tähendatud, kellegile Simsoni nime antud, kui ka rahwas meilgi kange jõuga meest wahel Simsoniks hüüab. Uuemal ajal pruugitakse Simsoni nime asemel tugewa mehe nimetusels tihti Kalewi nimi, wanemal ajal kuuldi aga sagebamini Simsoni.

Sarnase tugewa jõuuga mehi nagu piibli Simson oli, tunneb meie rahwaluule mõndagi. Sää1 on Kalew, Tõll, Leiger, j. n. e., mitu isikut, kes iseäralikka nimesid kannawad, aga ka mõnda wägimeest, kel, kas nimesid puuduwad, ehk keda jälle kord ühe, kord teise nimega nimetatakse. Seega Simson Kalew, nagu Wene rahwaluule teda nimetab, aga pääle Simson Kalewi weel palju muid Simsonisi. Sellega ei taha ma sugugi ütelda, nagu oleks meie Kalewil wõi Kalewipojal Simsoniga sugulust. Simsoni ja meie Kalewipoja kui ka muude wägimeeste teod lähewad teine teisest liig lahku, nii et liig julgus oleks neid sugulasteks tunnistada. Rahwaluule on piiblistgi enesel aineid lainanud, aga mitte Simsoni loost. Dõwi tapmist wõiksime weel karu tapmisega meie rahwaluules wõrrelda, kuid niisugust tapmist wõis ilma piibli Simsoni eeskujuta rahwas oma elust leida. Kui wähä aega pärast Simsoni wilisilased Jisraelist seaduselaeka ära oliwad wiinud ja selle eest nuhtlust kannatasiwad, wõtsiwad nad nõuaks

1) Professor E. R. Setälä, Finnišč ugrišche Forščungen, VII. 258.

2) Полное Собрание Русскихъ лѣтописей IV. 63.

laegast jälle tagasi saata. Wilistlased paniwad lehma wankri ette, laeka wankrile ja lastsiwad lehmad oma tahtmist mööda minna. Lehmad ei läinud aga wafitate juurde, waid otsekohe Sisraelimaale, kuni nad wiimaks wäljale seisma jäiwad kiwi juurde. Sääl wõtsiwad leewitid laeka wankrilt, paniwad kiwi otsa, lõhtusiwad wankri ja ohwerdasiwad lehmad säälsamas ohwriks. Nagu lehmad Sisraeli seaduselaeka oma paiga pääle wiisiwad, nii lasseb meie rahwaluule mõnelegi firikule õiget kohta otsida. Lehmad — wahel aga ka härjad — rakendatse wankri ette, pannakse kiwa ehk muud ehituse materjali wankrile ja lastakse lehmi ehk hargi oma teed wankriga edasi minna. Kuhu lehmad ehk härjad seisma jääwad, seal wõetakse kiwid wankrilt, wahel tapetakse wankri weoloomadgi, ja ehitatakse sinnasamasse firik. Ei wõi uskuda, et niisugust firiku otsimist lehmade ehk hargade abil meie maal nii tihti ette tulnud kui ennemuistsed jutud jutustawad. Üleüldse jääb küsitawaks, kas seda üleüldse ette tulnud. Võimalik on aga niisugune otsimise wiis paganuse ja ristiusu wõitluse ajal ometigi. Igapidi on rahwaluule piibli seaduselaeka toomisest enesel firiku ehitamise määramisets aineid lainamas käinud.

Wägimeeste algkujud.

Tihti kiidetakse meie rahwa luuleandi suureks. Laulusid on meie rahwas tõesti tuhandete kaupa loonud ja need laulud annawad oma jagu tunnistust rahwa luuleanni kohta. Laulude loomisega aga ei ole meie rahwas lugude, juttude loomisega sammu astunud. Runa meile laulude rikkus filma paistab, näeme lugude wäljale astudes waesust. Ei otsekohe ometi waesust. Me tohime endid lugude j. o. ennemuistsete juttudegi poolest

ritasteks tunnistada. Kuid need ennemuisthed jutud lan-
gewad rahwawahelise waranduse kilda. Eesti waimu
algupärasid toodeid leiame nende seas wäitsel möödul.
Algupärase toodete waesus ei ilmu ometi ainult Ees-
ti rahwaluules. See waesus awaldab ennast niisama
muudegi rahwaste rahwaluule tootedes, vähemalt hilise-
mal ajal. Rahwaste luulelend ei tõuse enam nii kõrgele
nagu muistisel ajal ega jaks rahwas enam nii rohkesti
luulelättest ammutada. Luulesooned kipuwad ülepää tui-
wama. Tung midagi luua awaldab ennast ometigi
rahwa waimus. Võimatuses uut, algupäralist toodet
luua katsub rahwaluule ettevõtmist fergendada. Ker-
genduseks läheb ta endisest warandusest loinama. Lai-
nab ühe loo siit, teise loo säält ja ühendab neid ise
omalt poolt kaunistusi juurde lisades. Mitme loo kat-
seid ehk üksituid tükkisid kokku pannes katsub rahwa-
luule uue loo sünnitada. Uute lugude tekkimisel sünni-
b nagu Kreutzwald Kalewipoja sissejuhatuses ütleb :

Laulik luues lugusida,
Weerewaida wärssisida
Wõtab wihu wõlswallast,
Tüki teise tõsitalust,
Kolmandama kuuluküllast,
Lainab lija meelelaekast,
Mõttemõisa magasista.

Kreutzwaldi salmide järele mõiks arwata, nagu
püüaksiwad ainult laulud uusi aateid lainata. Suguqi
mitte: palju rohkem lainawad just ennemuisthed jutud
Muistsete ainetega käib iga rahwas nagu tui Noa lae-
waga ümber: hää, kui tui õlipuu iehe kaasa toob,
muud ained peab Noa laew ülespidamiseks andma.
Hiljemini, tekk ajal juurde tekkinud jutud toetawad en-
did enam, vähem muistse aluse pääle. Uuem aeg jälle

on lugude sünnitamises kilduma jäänud. Küll võib uuem aeg mõnegi tubli toodega hoobelda, kuid need tooded ei ole rahvasuust tekinud, vaid langewad mõne üksiku isiku sepiusteks ega ole ialgi rahwa sügawateste ridadesse jõudnud tungida.

Mõni kümme-kond rahwawahelist ennemuistist juttu on sadodele järgmistele sünnitajateks olnud. Endistele siit ja saält lainatud episodele luuletati ehteid juurde, ja laenu ja oma luule ühendatud jõuul astus uus lugu, uus ennemuistne jutt maailma. Rahwawahelistena juttudena ilmusiwad esialgsed lood tawalisesti ilma tegelase nimeta. Tegelased kandiswad ainult ameti nime. Ühel rahwal omane inimese nimi päsiss waevalt teisele rahwale, kes hoopis teist sugu nimesid läbi käimisel tarwitas. Nii näituseks tunneb iga rahwas hulga kuninga jutte. Juttude kuningad ei kanna aga tawalisesti mingisugust isikunime. Sepitakse lihtsalt ametinimega „kuningas.“ Oli aga kellelgi rahwal koguni iseäranis wapper ja wägew kuningas, kes rahwad enesest eluajal ja pärast surmagi palju rääkima pani, wõeti mõni aeg pärast wõgewa kuningas surma kuningas tegudele mõnest muust kuningas loost liisa juurde. Neg ehtis pika pääle kuningas tegusid ikka kaunimateks ja wägewamateks. Nii tekkis ühele ja teisele rahwale mõni iseäralik isiku lugu; osa tõsisid tegusid, osa mujalt lainatud luule-ehteid. Ajaloolised teodgi saiwad luuleehtega kaunistatud, nii et wiimaks ajaloolistest sündmustest ainult ehk hämar kuma järele jäi. Mäti ei wõetudgi sarnase isiku tegudest liisa. Kui teod loo jutustawate tegudega tudagi wiisi kofkufõlas seisiwad, pidi mõnegi korra hoopis teise elufutsega isik ehk olemine uue loo loomiseks oma tegudega appi astuma.

Kalewipojast, Tõllust, Hansust ja wanapaganast j. n. e. peafime arwama, et need tõsised Gesti algupärase luuletooded on. Hansust ja wanapaganast olen

juba teisel näidanud, et nende jutud ainult hulga jutude kokkuvõtte on, mis alguses hoopis teisi tegelaste nimesid kandisid ja alles ajajooksul enestele Hansu ja wanapagana nime pärisid. Tõll oma tegudega tuletab üleüldistes joontes liig elawalt Kalewipoega meelde. Meile jääb sedawiisi Kalewipoeg üle. Kalewipoeg on luuks Gesti luust ja lihaks Gesti lihast tunnistatud ja nagu kaljuks tormises meres nimetatud. Kui selle kalju alusid ka Kalewipoja kokkuseadja Kreutzwald ise wiimastel eluaastatel püüdis õnnistada, arwati Kreutzwaldi ettevõtet ometi lauluisa wanaduse nõrkuse märgiks ega pandud seda suuremat tähele. Päälegi käis Kreutzwaldi tõuge enam Kalewipoja wälimise fuju kohta. Kreutzwald katsus näidata, et Gesti rahwas niisugust Kalewipoega ei ole loonud, nagu Kreutzwald Kalewipoega maailma saatnud. Ses tükis peame Kreutzwaldile tingimata õiguse andma. Kalewipoeg tahetiünes laulus awaldab meile teode, selle kallal Kreutzwaldi pegasus jõudu katsumud. Selle wastu jääb findlaks, et Gesti rahwas ise ikka ometi Kalewipoja lood on sünnitanud, kui ka mitte laulu fuju.

Teine wäike tonts Kalewipoja külge tuli wähe hiljemini E. N. Setälä poolt, kui ka sest tontsust esiti waewalt aru saadi, weel wähem tähele pandi, jeda enam, et see tonts alles laudsel teel Kalewipoega punitus. 1882 ilmus E. N. Setälä poolt wäike raamatuke „Munapoika.“ Ses „Munapoja“ raamatukehes püüdis E. N. Setälä Kullerwo lugude algkuju otsida. Ka ta leidis, kui ka osalt, selle algkuju „Munapoja“ jutus. Kawatsjalt Soomes on üks ennemuistne jutt üles kirjutatud, selle najal E. N. Setälä oma raamatukele „Munapoika“ nimeks pani. See Soome jutt kõneleb nimelt, et eit linnupeja leidnud, sest muna wõtnud ja muna hauduma hakanud. Munast süündinud poeg, kes nii kangessti süüa tahtnud, ei teegi tema

söögiisu pole täita jõudnud. Poiss söönud kolebasti palju, kaswanud selle eest aga ka hirmus tugevaks, saanud nii ütelda päris Simsoniks. Poiss hakanud niisugusid tegusid tegema, mida ükski muu pole teha jaksanud. Poiss muretsenud enesele wiieleisikalise kirwe. Kui ta ühe puu maha raiunud, langenud teisigi puid nii kaugelt kui kirwe hää l kuulda olnud. Puude koju toomisel tulnud karu poisile wasta. Poiss sasinud karu turjast kinni, wiisanud karu puukoorma otsa, wiinud koju. Rodu ärganud karu elusse, murdnud kõik härjad ära. Kuningas tahtnud poisist lahti saada. Käs kinud poissi suurtüki kuuliga lasta. Poiss aga sasinud suurtüki kuulist kinni, ega saanud wiga midagi. Wiimaks saadetud poiss põrgust matsu tooma. Poiss toonudgi kotitäie kulda. Selle pääle saanud poiss ühe õngitsejaga kottu, kellel hobune õnge otsas sööbats olnud. Kutsunud õngitseja kaasa. Edasi minnes näinud mehe, kes kaht suurt kaljut käes kannud. Kutsunud kalju kandja kaasa. Hakanud pudru keetma. Hall wanamees söönud kahelt esimeselt keetjalt pudru. Siis poiss ise keetma. Jälle ilmunud wanamees. Poiss sasinud wanamehe habemest kinni, ei saanud aga enam käsi habemest lahti, wanamees wiinud poisi enesega kaasa.

Sellega lõpeb jutt munapojast. E. N. Setälä wõrdleb munapoja lugu Kullerwoga ja leiab seft loost Kullerwo laulude algkuju. Ühtlasi tähendab E. N. Setälä Kullerwo sugulust Kalewipojaga. Seega tuleks Kalewipojagi algkuju munapoja loost otsida.

Magu tuttav, on Kalewipoega Kreutzwaldi raamatu ilmunisest saadik Kullerwoga wõrreldud. Mitmed Soome õpetlased on sõrdluse üksikuid kohte otsinud ja kätte näidanud. Eesti keelesgi ilmus Tsamaa kalendris 1887 „Kullerwo“ nimeline kirjutus, mis sessamas sihis oli walmistatud. Ja hiljuti korraliti sedasama asja sessamas aastaraamatus.

Mõne aja eest on professor E. N. Setälä muna-
poja ja Kullerwo uuesti arutuse alla võtnud.¹⁾ Opet-
lane püüab näidata, et sugulus Kullerwo ja Kalewipoja
wahel sugugi nii suur ei ole kui siiaaale tawali-
festi arwatud. Kullerwo ja rahwasuus leiduva Kale-
wipoja wahel jääb wähe ühtlust järele. Selle wastu
leiab professor E. N. Setälä meie Kalewipoja ja Soo-
me Kalewanpoika wahel enam sarnadust. Sigusega näi-
tab professor E. N. Setälä, et meie Kalewipoeg see-
sama on, mis soomlaste Kalewanpoika, vähemalt et
mõlemad mõned täiesti ühesugused teod teewad. Neist
loeb sõrbleja nimelt niitmise, maaneedmise ja wete mõõ-
mise üles. Mõlemad, Kalewipoeg ja Kalewanpoika niida-
wad; nii kaugele kui luistamise kõla kuulub, langeb rohi
iseenesest maha. Mõlemad neawad wahel mõne maatoha
ära, et see enam rohtu ei kanna; mõlemad mõõdawat
wett. Selle wastu leiame Kalewipoja lugudes meil ja
Soomes juhtumisi, mis ainult ühel pool merd tutta-
wad. Sel põhjusel ütleb professor E. N. Setälä:
„Kalewipojast ei ole mingisugust lugu proosas, mis nii-
samasuguse sisuga juttu tunneks nagu Soome laul tu-
gewast Kalewanpojast — kättemaksmise lugu olgu nime-
tamata — aga küll leidub Eesti rahwajutte, ena-
misti kohalikka jutte, mis mõnda joont näitawad ja
need üfistud jooned tunnistawad Soome lauludega su-
gulusi üles. Seft selgub, et dieti otsekohesest sugulusest
Soomelauludega juttu ei wõi olla, waid ennemuist-
sete juttude ainetega, kellest need laulud on loodud.“

Niisugusteks aineteks nimetab professor E. N.
Setälä jällegi juttu munapojast, aga pääle selle weel
jutte sepapojast, papipojast, karupojast ja lepalalust.
Kõik need jutud ilmuvad enam, vähem munapoja jut-
tude teisenditena. Neist juttudest näeme ühtlasi mõn-

¹⁾ Finnisch-ugrische Forschungen, Band VII. 1907.

dagi joont Kullerwo tegudest. Alguses ainult proosas leiduwaid lugusid on soomlased hiljemini lauludeks loonud, weel hiljemini mõnda laulu ühte fulatanud, nii et wiimaks praegune Kullerwo lugulaul on tekkinud.

Nagu tuttav, nimetab Soome lugulaul Kullerwot wahel ka Kalewanpojaks, kelle algkujuks, nagu tähendatud, professor E. N. Setälä munapoja wõi sepapoja juttu peab. Mine Kalewanpoika, Kalewipoeg arwas professor A. Ahlqwist ju omal ajal Seedu sõnast Kalwis — sepp tulewat. Põhjust selleks oletamiseks andis pääle muu üks Eesti lastelaul:

Kits kile karja,
Üle mere marja,
Too mulle heinu;
Mina heina lehmale,
Lehm mulle piima,
Mina piima pörsale,
Pörsas mulle külge,
Mina külle ämmale,
Ämm mulle takku,
Mina taku Kalewile
Kalew mulle rauda! ¹⁾

Minu meelest ei tohiks niisugune lastelaul palju tunnistada. Lastelaulus ei panna sõnu alati Brennuse mõõgana waekausi pääle. Oletamegi, et Kalew lauljale rauda annab, ei ütle laulja ometi, mis ta rauaga teeb. Niisama wäha kui ainult ämm takku annab, niisama wäha wõib ainult Kalew — siin sepa's arwatud — rauda anda. Muulgi isikul wõis rauda olla lauljale anda. Professor A. Ahlqwist'i järele jõuab

¹⁾ Kulturwörter., 58.

²⁾ Beske, Eesti rahwalaulud I. № 86.

ometi professor E. N. Setälägi sellesamalegi arvamisele, et Kalew seppa peab tähendama. Kalewipoeg ei tähendaks seega midagi muud kui sepapoega.

Kui professor E. N. Setäläle Kalewi nime seletuses õigus antakse, et nimi Leedu keelest lainatud ja seppa tähendaks, jääb ometi veel lahtisets küsimus, kuidas sepa tähendus sõnal täiesti kadunud ja wägi-mehe tähendus asemele astunud. Selle küsimuse pääle pole tänini seletust antud. See seletuse pündus paistab professor R. Krohnilegi silma. ¹⁾

Professor E. N. Setälä jõuab otsusele, et Lääne-Soomi Kalewanpoja kodumaa ülepää on ja et see nimi mõne ennemuistse jutuga lõune poolt eestlaste juurde on rännanud. Eestlaste Kalewipoeg rändab ju ka Eesti juttude järele Soomest läbi mere Eesti maale. ²⁾ Seda wiimast wäidet ei wõi ma milgi kombel omaks vastu wõtta. Professor E. N. Setälä arvamise järele on eestlased Kalewipoja soomlastelt lainanud. Iseenesest ei ole niisugune lain wõimata, aga küll seda wiisi, nagu tähendatud õpetlane asja esitanud. Soome keelgi ei tunne Kalewit sepa tähenduses. Kui nimi Kalew leedulastelt lainatud, kuidas tuleb seda lainu seletada, sest et soomlastel Soomes asudes leedulastega enam kokkupuutumist ei olnud. Minu arwates wõis rahwas — kui nimi Kalew tõesti leedulastelt lainatud — nime alles sel ajal leedulastelt lainata, kui soomlastel leedulastega kokkupuutumist oli. Leedulastega puuduti kokku aga Ühis-Soome ajal. Seega peaksiwad soomlased nime ju Ühis-Soome ajal lainanud olema, seega sel ajal, mil eestlased soomlastest lahku ei olnud läinud. Seega ei lainanud eestla-

¹⁾ Kalewalan runojen historia, 815.

²⁾ Finniisch-ugrische Forschungen, IV. 254.

sed enam soomlastelt Kalewi nime, waid Ühis-Soome rahwas, seega eestlasedgi lainasiwad leedulastelt. Paraku puuduwad aga niisuguse lainu kohta kirjalikud tunnistused. Nastast 1223 on aga kirjalik tunnistus olemas, et Kalewa, Kalewi nime juba tunti. Wene ajaraamat kirjutab: aastal 6731 (-1223) tuli würst Jaroslaw wenna juurest Nowgprodi oma sõjawäega ja läks Kolõiwani ja ulatas üle kogu Tshuudimaa j. n. e.¹⁾ Jaroslaw wõttis seega Kalewa linna 1223 ära. Kalewa linna nimi annab põhjust otsustada, et Kalewi nimi sel ajal Tsestimaal üleüldiselt tuttav oli.

Kui „Kalewi“ nime Leedu algupära küsimuse lahtiseks jätame, ei tasta meid enam tõlled nime tekimise algupära Ühis-Soome ajast otsimast. Ma tahtlen wäga, kas Kalewipoja algkujud ülepea Ühis-Soome aega tagasi ulatab ja kas tugewa poisi lugu ju Ühis-Soome ajal tunti, seda enam, et me niisugust tundmist mingisuguse tunnistusega ei wõi tõendada. 1000 aasta ümber peab Kalewi nimi igapidi soomlastel ja eestlastel tuttav olnud olema.

Dieta seletab professor G. M. Setälä, et tugewa poisi aineid idast ja läänest saadud. Soomes olefiwad need ained siis Kalewipojats ümber walatud ja selle pääle Soomest Testi tulnud. Ma arwan aga, et tugewa poisi lugu idast ja läänest niisama hästi Testi kui Soome on tulnud. Seega ei taha ma ütelda, nagu olefiwad soomlased alles eestlastelt Kalewipoja loo pärinud, waid ainult, et elawa läbikäimise tõttu umbes ühel ajal Kalewipoja lugusid hakati sünnitama. Kalewi nime Leedu algupära uskudes peatfiwad

¹⁾ полное собрание русских летописей I 126

²⁾ Kalewalan rannojen historia, 815.

Kalewi lood aga küll Gestic Soome rännanud olema, muul korral jääb niisugune oletamine kahtlaseks.

Kui palju ajaloolist alust Kalewipoja tegude all seisab, jääb küsimuseks. Selle kohta ei tea me mingisugust kindlat vastust anda. Oletada võime aga, et Kalew ehk Kalewipoeg ajalooline isik olnud, kes Gestis ja Soomes suuri tegusid korda saatnud. Muidugi mõista mitte niisugune, nagu rahwaluule kujutab. Rahwaluule on Kalewipoja liialt Päewatare kullaga ja Ruutare hõbedaga ära ehtinud; kulda ja hõbedat ehk 99 osa ja ainult üks osa ajaloolist tõtt.

Etiofsa ei teatud Kalewipojast muidugi ammugi nii palju lugusi kui meie ajal. Aja jooksul tuli üks ehk teine lugu Kalewipojale juurde. Mõni rahwamaheline jutt, mis Kalewipoja isikuga ühendatud, on uurimise järele alles hiljemal ajal tuttavaks saanud, kui ju Kalewipoja nimi üleüldiselt tuttav oli.

Ülepää ei tohi me arvata, nagu oleks Kalewipoja lugu ühe ehk paari aasta jooksul sündinud. Palju enam peame oletama, et Kalewipoja lugu aastasadade jooksul on sündinud ja sirgunud ja niisuguseks saanud nagu ta praegu on. Me võime Kalewipoja juttude sündimist põlise tammituga võrrelda. Muißt tammesid on ju 500—600 aastat tuultele ja tormidele wasta pannud, muißt 300—400, muißt alles 100—200. Wanemad ja nooremad tammed ühtetokku sünnitawad alles tammiku. Nii on Kalewipoja jutud aastasadade jooksul walminud.

Tugew pois.

Professor E. N. Setälä väide, et tugewa poisi wõimnapoja jutt Kalewanpojale algkujuks olnud, sundis mind sama juttu Gestis paremini tähele panema ja waata-

ma, kui palju meie Kalewipojal nimetatud jutuga sugulust. Munapojajuttu ei ole mulle Gesti ennemuistsete juttude lugemisel silma puutunud, vähemalt mitte samase sisuga nagu professor E. N. Setälä avaldatud ennemuistne jutt. Muidu tunneb meie rahwaluule mõndagi isikut, kes munaft sündinud. Tuletagem näituseks Salme ja Linda lugu meelde. Üks jutt on olemas, mis koguni 33 meest ütleb munadest sündinud olevat. Kuid selle jutu 33 munapoega ei tee mingisugusid tegusid, mis soomlaste munapoja tegusid ehk meie Kalewipoja wägitöösid meelde tuletafs. Seega wõime pikemalt finni pidamata niisugustest munadest sündinud isikutest mööda minna.

Siiski on meil jutte küllalt olemas, selles Soome munapoja ehk tugewa poisi ära tunneme. Soome munapoeg astub meil mitme nime all platsi. Wahel sünnib ta üsna loomulisel wiisil, wahel aga koguni iseäralikult. Mitme nime all ilmub ta rahwajutus. Pea on ta sauna Hansupoeg, pea Hansupoeg Hans, pea Matsi poeg Mats, pea Jõu Jüri, pea Tugew poiss, pea mõne muu nime kandja. Maailma Hans topib ennast tugewa poisi juttugi ja tahab selle tegelane olla. Kuid siin ei ole Hansu koht; täiesti ülekohtusel wiisil nõuab ta enesele wägi-mehe auu. Kui tugewale poisile ülepää nime soowime anda, siis oleks minu meelest Jõu-Jüri talle kõige kohasem.

Soomes ilmub munapoeg weel sepapoja, papi poja, karupoja ja lepapaku nime all. Kõik niisugused teisendid leiduwad Gestisgi. Lepapaku asemele astub meil haawahalg. Haawahalg saab elawaks, kuid meil ei jõua see olemus tawalisesti niisamasugusid wägitükkisid ära teha nagu Soomes. Haawahalg on wana-pagana ära wahetatud laps. Ülepää ilmub meil mõnegi korra tugew poiss oma üliloomulise jõu pärast

wanapagana poja. Wahel toob wanapagan oma poja inimeste juurde, õigem wahetab inimese lapse oma lapsega ära; wahel leitakse wanapagana poeg kufagil, kaswatatakse üles ja seft kaswab siis tugew pois.

Meil tuleb siis Soome teisendite kõrwal weel wanapagana poeg juurde. Mõne korra kaswab wanapagana poeg kolekiiresti, mõne korra on ta koguni tängus. Jälle mõne korra ilmub wanapagana poeg koguni iseäralikul kujul: pää suur nagu weepang, teha wäike nagu rufikas. Jõudu siisgi nagu künnel karul ja sööma ütlemata kange. Mõne korra astub wanapagana poeg Kalewi, mõne korra aga põjalpoisi suuruselt meie ette.

Nagu tähendatud, kannab tugew pois meil wahel weel papipoja, sepapoja ja karupoja nime. Papipoeg tähendab meil enamisti rehепappi, mitte õpetajat. Selle asemel kuuleme aga koguni piiskopi poja st. Jutt jääb siis ikka seisuse külge, lisatakse aga kõrgema nime kandja juurde. Sepapoeg sünnib wahel koguni üsiloomulisel wiisi, õigem ütelda, ei sünni sugugi, waid sepp taob enesele rauast lapse, nagu Ilmarinen enesele naise tagus, ja sellele rauast taotud lapsele tekitab hing sisse. Rauast taotud poeg tuletab siis elawalt Ilmarist meelde. Võimalik, et nimeta jepa rauast taotud laps hiljemine Ilmarise naisetagumise aluseks sai.

Mõne korra näidatakse meile, et karu tugewa poisi isa ehk ema olnud. Sarnasel korral hüütakse poisist tavalisest karupojast, tihti Karu-Jwaniks. Mõõda minnes olgu tähendatud, et karu poja jutud enam Wene wärwi eneste juures kannawad. Karu

¹⁾ Hans ja wanapagan. 2.

poja jutud on Wene naabritelt meile fiske rännanud. Nende Wene algupära tunnistab ju seegi nähtus, et jutu tegelast *I w a n i k s* hüütakse.

Wõtame, missuguse jutu wõtame, iga jutt teab poisi toledast jõust kõneleda. Mõned jutud waitiwad jõu saamise üle: nad kuulutawad ainult, et poisil kole suur jõud olnud ja pois wäga palju söönud. Teised jutud jälle püüawad toleda jõu kohta seletust anda. Wanemad soowinud, et nende poeg wägimeheks saaks. Seks imetanud ema poega 20 aastat ehk veel rohkem rinna-piimaga. Rahwa arwamise järele anda kauaaegne imetamine suurt jõudu. Ja wanemate lootus läinud täide: poeg saanudgi jõumeheks, kelle sarnast kufagiltgi ei leitud.

Tugewa poisi noores põlwes tehtud tükid tule-tawad elawalt Kullerwo tegusid meelde, wähem Kalewipoja tegusid. Tõtt ütelda, Kalewipoja noore põlwe tegudest teame koguni wähä. Kreutzwald on oma lugu-laulu küll natuke Kalewipoja nooruse tegusid üles pannud, aga nagu Dr. U. K a r t t u n e n kätte näidanud¹⁾, seisawad need teod sawistel jalgadel. See tähendab: nende üleskirjutustel on Kreutzwald Kullerwot liig palju eeskujuks wõtnud ja oma luuleandi tarwitanud.

Kõige täielikumalt on tugewa poisi jutt Wõrumaalt üles kirjutatud. Päält näha waadates wõiksime Wõrumaa juttu u u e aja toodeks lugeda. Wõrumaa jutt saadab tugewa poisi koguni k o o l i. Tugewa poisi koolis käimine paneb mõnegi arwama, et me jutule suuremat wanadust ei tohi kuulutada. Kuid siin on meil jutu kujunemisega tegemist. Rahwasuus kujunewad jutud tihti edasi. Rahwas püüab juttegi nii ütelda ajaga sammu käia lasta. Ei ainult jutte, waid ka muid

¹⁾ Kalewipojan koonpano, 74.

rahwaluule aineid, näituseks laulusid. Endistele ainetele lisab rahwas tihti ühe ehk teise uuema aja tundemärgi juurde. Efsitus oleks seega, kui me mõne hilisemal ajal juurde lisatud tundemärgi põhjusel ühe ehk teise rahwaluule aine kohta kohe otsust teeksimisele sündimise kohta uuemal ajal. Kui näituseks Kalewipojast kõneldatakse, et Kalewipoeg Tallinnast Wõrulinna maanteed teha tahtnud ja kui meelde tuletame, et Wõrulinn alles natuke üle 100 aasta wana, ei tohi me tingimata ometi veel tunnistada, nagu oleks tee tegemise lugu alles mööda läinud aastajajal sündinud. Lugu liikus ammu juba rahwasuus, aga alles 19 aastajajal määras rahwasuu tee lõpuks Wõrulinna, kuna enne jaks mõnda mund paika nimetati ehk tee lõppu jugugi ei nimetatud. Sellepärast peame otsustetegemisega ühe ehk teise rahwaluule aine wanaduse kohta hästi ettevaatlikud olema, muidu võime hoopis wõõriti otsust teha.

Suurem jagu tugewa poisi jutte ei tunništa noort wägimeest küll sepapojaks, aga lasseb sepad ometegi ta ristiisad olla. Ristiisad teewad poisile tarwilikud tööriistad, kirwe, labida ja aruforral mõõgagi. Tugew poiss pannakse tööle. Töölepanemise otstarbe on aga tugewale poisile otja pääle teha, just nagu Kullerwale. Aga niisama wähä nagu Kullerwale otja peale wõidi teha, jõuti tugewale poisile Ülepää annab tugewa poisi noorus wõrdlemiseks Kullerwoga palju paremaid ühtluse kohte kui Kalewipojaga. Näituseks ei tunne meie rahwas jugugi katseid Kalewipoga ta nooruses tappa. Alles hiljemal ajal ilmub niisugune püüd. Ometi on ses tükis wahetamine wõimalik. Nooruse sündmust wõidi hiljema aja pääle määrata. Näituseks katsumad sortsid Kalewipoega westikiwidega tappa, kui Kalewipoeg Kreutzwaldi lugalaulus kaewu läheb ilmaneitsi sõrmust otsima. Tugewat poissigi tahetakse hukata, teda pannakse

kaewu kaewama ja tahetaks talle kiwa kaela wee retada. Aga poisj teeb toleda laia kaewu, nii et kiwid ta külge ei puutu ehk ei pane kiwa tähelegi, niisama wäha nagu Kalewipoeg ehk nagu wanapagan, kui Hans talle kiwa kaela weeretab.¹⁾ Üks ja seesama aine ilmub meile seega tugewa poisi, Kalewipoja ja Hansu ning wanapagana juttudes.

Kuninga tapmise katsetes ei leia me wastakohta Kalewipojas. Kuningas saadab soldatid tugewat poisfi surmama, aga tugew poisj nimetab kuulisi kirpudeks ehk wõtab kuulid käega kinni. See lugu wõiks juhtumist meelde tuletada, et Kalewipoeg enese pihta wisatud kiwi käega kõrwa lööb.

Tugew poisj peab kas mõisaherrat ehk kunnigat teenima, wahel koguni mõlemaid. Kullerwo kohta passib see sulasepõli küll, aga mitte Kalewipoja kohta. Kalewipoja kohta ei kõnelda meile, et Kalewipoeg kellegi sulaseks oleks hakanud. Waba mees ta oli ja wabaks meheks ta jäi.

Nii hästi Kullerwo kui Kalewipojas leiab wasta-tõla tugewa poisi kulla ehk waranduse toomine. Kullerwo läheb maksu nõudma, tugew poisj mõne teise järele saadawat warandust kätte saama. Mõni jutt lasseb teda Kullamaa, mõni Rootsi kuninga juurde, mõni koguni põrgu wanapagana juurde minna. Olgu nüüd kelle juurde tugew poisj warandust tooma mingu, itka peab ta enne wõitlema kui waranduse kätte saab, just nagu Kalewipoeg, enne kui põrgu waranduse pe-remehes pääseb.

Saana Hansu poja nimeline Wõrumaalt saadud jutt teab veel ühest juhtumisest, mis me Kalewipojastgi leiame, ei Kullerwost. Saana Hansu poeg juhtub

¹⁾ Hans ja wanapagan 97.

pitapäka mehega kofku. Niisamasugust juhtumisest tunnevad ka Hansu poeg Hans ja Jõu-Jüri. Jutu tegelane keedab kolme seltsimehega leent, pitapäka mees jõõb leeme. Tegelane teda maa alla tagaajama. Võitleb sääal esmalt wanapaganaga, päästab kolm tüdrukut maa alt wangist ära ja jõuab wiimaks suure waranduse koormaga ja tüdrukutega maa pääle tagasi. Sellesama juhtumise leiame pisut muudetud kujul Kalewipojast. Minu meelest ei ole ometi leemeteetmise ja maa all käimise lugu sugugi tugewa poisi jutu lüli. Päälegi puudub see lugu hulgas teisendites, niisama ka tihti Vääne-Euroopa juttudes, kus tugewa poisi jutt laialt tuttav on. Leemeteetmise ja maa all käimise lugu on teisest jutust wõetud ja tugewa poisi jutu külge liidetud. Kolme kasuwenna wõi kolme seltsimehe jutus on leemeteetmisel ja maa all käimisel palju sündsam asukoht.

Enne nimetasin, et professor E. N. Setälä heina- niitmist ühiseks lüliks Kalewanpojas ja Kalewipojas peab. Munapoja jutus leidub küll niisugune niitmine. Selle wasta puudub meie tugewa poisi jutu teisendites see töö; ainult puu raiumine on olemas. Seega ei wõi Kalewipoeg niitmise lugu tugewa poisi jutust laianud olla. Professor R. Krohn wäidab päälegi, et niitmise ja puuraiumise lugu alles hiljemini juurde on tulnud ja alles seletamata on, kas see joon ülepää tugewa poisi jutu kuulub.¹⁾

Sgapidi näeme, et tugewa poisi jutt ilma mu- jalt saadud lisadeta Kalewipojale koguni wähe aineid on annud. Palju enam on Kullerwo enesele tugewa poisi tegusid omandanud. Saksa tugewa poisi jutus heidab tugew pois koguni sepale sulaseks, just nagu

¹⁾ Kalewalan runojen historia, 814.

Kullerwo Ilmarisel sulaseks, õigemini ütelda poisiks oli.

Kolm kasuwenda.

Tugewa poisi jutuga käib käsi käes kolme kasuwenna juttude parw, õigem ütelda kolme kasuwenna jutu teisendite parw. Nagu tugew poiss suurema hulga teisendite järele imelikul wiisil ilmale sünnib, nii sünniwad ka kolm kasuwenda. Ainult ühe wenna emaks määratakse inimene, teise kahe wenna emaks aga loomad. Kui üks wenda ka loomadest ilmale tulewad, sünniwad nad ometi täiesti inimesteks, jah on seltsamal ajal nende naabruses sündinud inimese lapsega nii ühte nägu, et kasuwendi raske ära on tunda.

Sündimise põhjuseks on tawalisesti kala. See kala on kellelegi isikule söömiseks määratud. Kala söömine peab sööjale sigiduse andma. Kogemata kombel saawad pääle päris sööja weel paar muud hinge- list kalast osa. Sigidust andwa kala söömise tõttu sünniwad selle pääle kõigile kolmele sööjale ühel ajal ühesugused pojad, isegi loomadele.

Tawalisesti igatseb keegi proua enesele last. Proua jaoks teedetakse kala. Kalast maitseb enne prouale andmist tüdruk ja enne ehk pärast keegi loom. Sööjatele sündinud lapsi hakatakse tawalisesti nende wanemate järele hüüdma. Nii ilmub meile ühes jutus proua poeg, tüdruku poeg, pulli poeg, teises jutus, õigem teisendis proua poeg, tüdruku poeg, kassi poeg; jälle teises teisendis tüdruku poeg, mära poeg, koera poeg.

Kõik kolm ühel ajal sündinud last kasvawad tugewateks meesteks. Jõu poolest kõikidest üle käib alati kellegi looma poeg, näituseks pulli poeg ehk kassi poeg.

Mõnes teisendis on kasuwendade imeit sündimine täiesti kadunud. Ülepää ei tea mõni teisend sündimisest midagi rääkida, waid algab kohe kolme tegelasega. Mõne korra on üks neist wennad, kelle juurde kolmas tegelane seltsib, mõne korra aga kõik kolm päris wennad, ei enam kasuwennad, nagu neis juttudes, mis imelikust sündimisest teawad jutustada.

Aruforral pandakse wendadele weel iseäralikud nimed. Ei hiiüta siis enam proua, tüdrukud ehk selle, selle looma poeg, waid nimetatakse inimesi ristinimega. Nii kannab ühes teisendis kolmas wend Karu. Swan nime, ilma et meile seletust antakse, miks teda Karu Swaniks nimetatakse. Teises astub tegelane niisama jälle Karu-Kristjani nime all ette, ka ilma seletuseta karu algupära kohta. Karu-Kristjani teisi wendi nimetatakse lihtsalt Hans ja Karl. Karu liignimi tegelaste nimedes juhatab meid karu poja seletust otsima. Tegelane peab tingumata karust sündinud olema, nagu tugewa poisi jutu teisendid niisugusest wägimehest kõnelewad. Kolme kasuwenna jutuga on karupoja jutt ära segatud wõi karu poja jutust on sellele osa wõetud ja seda wiisi ilmub meile korraka Karu-Swan ehk Karu-Kristjan, ilma et seletust antakse, miks tegelane niisugust nime kannab.

Mõnes teisendis nimetatakse kassi poeg koguni Swan Koskaks ehk Swan Koskiniks. Tegelane kannab siis nime ja liignime juba. Reed nimed kuulutawad meile ühtlasi, kust see teisind meile tulnud. Reed nimed seletawad selgesti, et meil siin Wene lainuga tegemist. Niisama nagu karu poja jutt selget Wene pitsari otša ees kannab, niisama ka Swan Koska ehk Koskini lugu. Ülepää wõime ütelda, et kolme kasuwenna lugu meile idast on tulnud, kuna tugewa poisi lugu selgemaid lääne jälgi eneses kannab.

Ngapibi arwan ma, et kolme kasuwennagi lugu lääne mõjuta meie juures ei ole jäänud.

Dsast kolme kasuwenna teisenditest ei leia me iseäralikku Kalewipoja algfufufid, olgu fiis, et wõitlemist wanapaganaga sets tahame pidada. Aga farnast wõitlemist wanapaganaga leiame weel mõnes muus jutus, nii et ühesuguse õigufega muidgi farnafid wõitlemise jutte Kalewipoja algfufudeks wõitfime pidada.

Gulk kolme kasuwenna teisendifi kõnelewad aga leemekeetmist ja maa all käimist. Neis juhtumistes leiame Kalewipoja juhtumiste algfuju. Kolm kasu wenda hakkawad leent keetma. See on: üks hakkab keetma. Kaks lähewad metsa asjatalitufele. Reedu ajal ilmub päkapiku mees kolefuure habemega ja sööb, enne kui keetja aru faab, söögi katlast wiimfe tilgani ära. Niifama juhtub teifel päewal teife keetjaga. Kolmandamal päewal jääb päätegelane pullipoeg, Karu-Iwan ehk mis nime ta kandfu, ife keetma. Jälle ilmub pika habemega wanamees. Päätegelane annab leeme ärasõõjale walu. Kui pika habemega pikapika mees maa alla faob, läheb nuhtleja ta järele ja leiab kolm õde, tihti kolm funinga tütart maa alt eest. Need õpetawad teda wanapaganaga wõitlema. Wägimees wahetab wanapagana rammupudelid ümber ja joob ife enefele rammu juurde. Wõitlemifel peab wanapagan, päälegi kui jõu nõrgendamife jooki joob, tingimata alla jääma. Wägimees wõtab wanapagana warandufe ja wangis olewad neiud ja hakkab nendega maa pääle tagafi minema. Tagafiminekut jutufatataffe mitmet moodi. Pea jõuab wägimees tafistufeta tagafi, pea peab ta kottaga sõitma, pea kõiega tüdrukut ja ennaft ülesfe winnata laftma. Seltfimehed winnawad kõif muud ülesfe, ei winna wägimeest ennaft. Kudagi wiifi pääfeb ta ometi wälja ja mõne teisendi järele hakkab ta nüüd wendadele kätte makfma. See kätte-

maksmise lugu tuletab omast kohast Kullerwot meelde.

Rogu leemekeetmise, maa all käimise ja kolme neiu ärapäästmise lugu wanapagana juurest kõneldakse meile umbes niisama nagu Kalewipojas. Seega leiame kolme kasuwenna jutust küll Kalewipoja sarnaste juhtumiste algkjuu. Kalewipojas jääwad seltsimehed Alewipoeg, Olewipoeg, Sulewipoeg esmalt leent keetma, lõige wiimati Kalewipoeg. Rahwaluule kabele kasuwennale on Kreuzwald kolmandama seltsimehe juurde lisanud. Pulli pojast, kassi pojast wõi mis kolme kasuwenna peategelase nimi olgu, on Kalewipoeg saanud.

Kolme kasuwenna loos on wägamehe maa all käimine palju paremini kohal kui tugewa poisi jutus. Tugewa poisi jutt ei anna õieti seletust, miks tugew poiss teelt teisi tugewaid mehi kaasa wõtab. Need tugewad seltsilised ei tee mingisugust eneste kohast tööd. Niisama hästi oleks tugew poiss tawalisi mehi wõinud seltsilisteks wõtta. Kolme kasuwenna jutus on tugewad seltsilised palju enam oma koha pääl. Kolm kasuwenda on üheskoos sündinud, üheskoos lähewad need tugewad mehed maailma rändama.

Kolme kasuwenna leemekeetmine ja päätegelase maa all käimine on iga pidi efekombel — lainuteel — tugewa poisi juttu sattunud. Tugewad seltsimehed, nagu näituseks kaju tõstjad, walaskala püüdjad, maa tasandaja j. n. e. on tugewa poisi jutt hoopis teisest ennemuistsest jutust enesele juurde saanud. Teises ennemuisthes jutus tarwitab tegelane suurte tööde lordasaatmiseks wägamehi, neid wõtab ta enesega kaasa. Need kaasawõetud wägamehed teewad siis ka tõesti wägitikka. Tugewa poisi mõni teisend wõttis siis ühest jutust wägamehed, teisest leemekeetmise ja maa all käimise lisaks ja sedawiisi sündis jutt, mis kolme kasuwenna jutuga lõpu pool nagu ühte sulab.

Muud wägimehed.

Pääle tugewa poisi ja kolme kasuenna jutu leidub veel mõnigi jutt, mis Kalewipojale aineid annud. Tähendan lühidalt mõne neist, wähemalt nii tugevalt, kui nende tegelastena wägimehed platsi astuwad.

Wastase otsija nimeline jutt on ilma suurema muutmiseta Kalewipoja jutuks saanud. Mees, wahel karjane, loodab oma tugewuse pääle ja läheb enesele wastast otsima. Suhtub hiiude majasse. Enne wõitlemist saab aga aru, et ta nendega wõidelda ei jaks. Põgeneb öösel ära. Palub suure mehe käest, kes kas künnab ehk laudu kannab, abi. Suur mees wõidab wiimaks wastased, wastaste otsija aga leiab surma. Minult siili õpetuse lugu puudub ses juttus.

Ragu näha, on see wastase otsija jutt Kalewipojaga ühendatud. Nimeta ärapäästja tehti Kalewipojaks. Hiljemini lisati wõitlemisele veel siili õpetus juurde.

Teine wägimees jälle sattub wastasi otsides kogemata põrgu. Ei julge wanapaganaga wõitlemist alustada. Suhtub tütarlapsiga kokku; see sunnib wägimeest enesega põgenema ja kaitset põrgust mäna otsa, liiwatera ja weetilga kaasa wõtma. Tagaajamise puhul wiskawad nad mäna otsa maha; sest kaswab suur laan. Selle pääle wiskawad liiwatera; sest kaswab määratu mägi. Wiimaks heidawad weetilga selja taha; sest tekib suur järw. Seda wiisi pääsewad nad õnnega wanapagana küüfist ära.

Metja, mäe ja järwe sündimine puuduwad niisugusel kujul Kreutzwaldi Kalewipojas. Rahwasuus leidub aga seesama jutt Kalewipojaga ühenduses. Nimeta wägimehe asemele on rahwas hiljemal ajal Kalewipoja saanud.

Kalewipoja mõõga sündimise lugu tuletab hämaralt härjapõlwelaste õpipoisi lugu meelde. Poiss õpib härjapõlwelaste juures ütle mata osawaks sepaiks. Teeb mõõga, mis kõik purustab. Härjapõlwelastega tülisje fattudes tapab noor sepp härjapõlwelased ja Soome kuningaga teenistusesse astudes Soome kuningagi sepa. Kättemaksmine ses jutus paneb meid ühtlasi Kullerwo pääle mõtlema. Nagu Kullerwo sepa juures poisiks, nii siingi härjapõlwelaste juures noor wägimees sepaiks õppimas. Küll ei ütle jutt selgelt wälja, et ta tegelane wägimees olnud, aga tegelase teod omast kohast tunnistawad seda ometi. Ka katki murtud nuga tuletab Kullerwot meelde.

Wägimees küll mitte nõuu poolest, ometi aga jõu poolest on karjapoiss, kes järwe wõi jõe ääres paela punub. Weewaim seda nähes küsima, mis pois teeb. Poiss ahwardab järwe kinni panna. Weewaim paluma. Kui paljad palwed ei aita, annab weewaim andeid weefinnipanejale, et see teo lubamist ei täidaiks. Kreuzwald on Kalewipojas järwe paelustajast Alewipoja teinud. Ülepää on järwe wõi jõe finnipanemise lugu muudegi juttudega ühendatud. Hansu ja wanapagana juttudes tahab Hans järwe kinni panna *) Alguisel on järwe finnipaneja aga keegi nimeta isik.

Ei ole mingisugune wägimees rahwajuttudes see, kes pahareti poegadega nende riidlemisel kofku puntub. Pahareti poegadel on isast imewäega asju, mõne torra kübar, wiisud, mõõd, mõne torra muud asjad järele jää nud. Pahareti pojad ei saa jagamisega toime, juurde tulnud mees jagab, aga tapab ühtlasi pojad. Kreuzwald'i Kalewipojas leiduwad need kolm imeasja pörgus, kus Kalewipoeg nende wäge proowib.

*) Hans ja Wanabagan, 32.

Ei wägimehed, waid tawalised inimesed, kellel midagi Kalewipojaga tegemist ei ole, on needgi mehed, keda hiidla taadi tütar põlle sees koju wiib taadile näha. Hiidla taat annab neile mõistatusi mõista ja lasseb siis tagasi minna. Kreuzwald lasseb neid mehi Kalewipoja laewamehed olla.

Aga olgu fests. Need, keda me jõu ega nõuugi poolest Simsoniks ei wõi nimetada, ei puutu enam selle kirjutuse plaani. Ennemuistsid jutte tähele panes leiatsime veel mõnegi Kalewipoja juhtumise algustu, aga nagu tähendatud, seisab tawaliste inimeste tegude tähelepanemine väljaspool kirjutust.

Me oleme näinud, et mõnegi Kalewipoja jutu algustu selgemalt ehk hāmaramalt rahwa juttudes — foguni rahwawahelistes juttudes leidub. Ülekohtus oleks Kalewipoja iga juhtumise jaoks wastakohta ennemuistsetest juttudest otsida. Kui ka Kalewipoja jaoks rahwas rahwawahelisi aineid tarwitanud, langeb paljugi lugusid ometi meie rahwa omaks luuletodeks. Iga rahwawahelist ainet ei wõi me muidugi wāga wanaks nimetada. Mõnigi rahwawaheline aine on alles kestajal ehk ülepää enne Wene walitjust meie juurde jõudnud ja Kalewipojaga ühte kõidetud. Tugewa poisi lugu wõiksime ligi 1000 aastaseks lugeda, kui ta juhtumised tõesti Kalewipojale algustuks olnud. Aga neid algustu aineid leidmise Kalewipoja jaoks hoopis wāha. Wõimalik, et needgi alles hiljemal ajal tugewa poisi jutu sekka punutud Kullerwo jaoks jääks rohkem ühtluse kohte järele, kuid Kullerwo tundmise kohta puuduwad mul wanast ajast teated. Wist sündis Kullerwo alles kestajal. Kestajal wõis Kullerwo laulu looja wāga hāsti rahwasuus leiduwaid tugewa poisi aineid tarwitada.

Taga pool trüfime mõned meie wägimeeste jutud ära, mis Kalewipojas enam ehk wähem kuma leiawad. Mõned ilmuwad mitmes teisendis, s. o teisendisgi täielisult, nii kuidas neid rahwasuust üles kirjutatud, teised teisendid aga hästi lühendatud kujul, nii et ainult nende üleüldine siju filma paistab.

II. I u t u d.

Sauna Hanju poeg.

Reegi Wõrumaalt.

Wanasti oli üks saunamees, nimega H a n s. Tal ei olnud ühtgi last. Palunud siis Sumalat ja kõiki, et poja saaks. Üks wana naine siis kuulutanud: „Sinu naesele sünnib poeg, kes üle ilma kuulus on!“ Süündinud ka poeg, hää tubli jõmpfikas.

Poiss kaswanud hirmus ruttu. Kuuwanuselt olnudgi nii tubli kui teine aastawanuselt ja aastawanuselt olnud nagu teine wiieaastane. Saanud wanemaks, hakanud koolis käima, olnud teine kõwa südamega, teistega pole sugugi läbi saanud. Keda käega tagunud, see haigeks jäänud; keda löönud, see otse ära surunud; ta annud rusikaga nagu kirwesilmaga. Koolimeistrile hakanud ka ju wastu; see kõnelenud waremile ja ei tohtinud enam kooli wõtta sauna Hanju poega. Kõik kartnud teist ja olnud hirmus, kui arwanud teist oma teenistusesse wõtta; kartnud ka, et hakkab wastu, mis ja niisugusega teeb.

Kõik annud nõuu wanematele, et katsugu niisugusest pojast lahti saada, ta teeb teile enestele ka weel kord otša. Wanemate nõuu ei hakanud kuigi külge.

Sääl olnud paar wersta maad sauna Hanju majast metšas üks wana, suur tühi puu; selle sees elanud faru. Isa, ema kästinud siis, et: „Pane hobune rataste ette, mine, raiu sääl suur, tühi puu maha ja too koju!“

„Jah, küll ma lähen!“ ütelnud poeg ja läinud wälja, pannud hobuse wankri ette, wõtnud oma kolme-puudalise kirwe ja sõitnud metsa selle suure wana puu juurde, kõitnud seal hobuse finni ja hakanud puud maha raiuma. Karu tulnud puu seest wälja ja wahtinud wäga hobuse pääle. Sauna Hansu poeg näidanud sõrmega karule: „Poiss, ära puntu!“

Isa raiunud puu maha ja tükeldanud haia wiisi puruks. Selle aja sees murdnud karu hobuse ära. Poiss tõmmanud karu tukast finni, pannud wankri ette hobuse riistadega, pannud koorma pääle murtud hobuse otja ja ütelnud karule: „Sina minu weolooma ära mordsid, wea nüüd ise!“ Annud karule malka, nii et karu wedanud koorma koju mis kolisenud. Kodu kõitnud karu wärawa tulba külge finni ja läinud ise tuppa.

Sia, ema just kõnelnud: „Nüüd ta itka surma sai!“

Poeg ütelnud: „Ei ole midagi häda, koorm on kodu. Winge, waadake, kes seal wärawa tulba küljes on!“

Nüüd läinud wanemad waatama. Di lugu: hobuse koorma otjas, karu tulba küljes. Ei saanud niisugusest hukkamise plaanist midagi. Nüüd mõelnud wanemad, kus muidu poega ära hukata.

Kolm wersta sauna Hansu urtsitust oli org. Säääl oli lätte, mis maa seest ilusat wett wälja ajanud. Ses lättes olnud wanasarwit ise. Kes ial lättest jooma ehk wett wõtma läinud, selle sarwit sisse tõmmanud. Säält käskinud nüüd sauna Hans poja waadiga wett tuua.

Poeg pannud jälle karu wankri ette, tõstnud weewaadi pääle ja sõitnud lätte juurde. Tahtnud lättest wett ammutada waati, aga wanariu ajanud pea wälja ja tahtnud poiszi sisse tõmmata. Sauna Hansu poeg saanud aga wanariul tutust finni, tõstnud waa-

di weere pääle ja ütelnud: „Sitji nüüd siin, ma toon mammu kah!”

Wanasarwif tahtnud ära minna. Poiss ähwar-
tanud sõrmega: „Wakka! Püsi paigal!”

Ammutanud waadi wett täis ja lastnud karu koju
wiia. Kodu wõtnud sarwiku, wiinud aita, seadnud salwe
weere pääle ja ütelnud: „Ole paigal!”

Ja, ema jälle kõnelenud: „Nüüd on ta wist
hukka saanud!”

Poiss läinud sisse ja ütelnud: „Weemaat on
kodu! Minge, waadake, kes seal salwe weere pääl on!”

Läinud waatama: wanasarwif ise. Wanemad
wärisema ja poega paluma, et wanasarwiku ära saa-
daks, et: me ei julge muidu aita minna. Poeg lu-
banud teise minema. Sarwif läinud et finine tuli
taga.

Wanemad läinud kuninga juurde ja ütelnud:
„Mis sa teed, tudagi ei saa poega hukka!”

Kuningas lubanud siis teist põrgu jaata, et: küll
ta seal surma leiab. Kutsunud poisi enese juurde ja
ütelnud: „Mine põrgu ja too mu wanemate warandus
põrgust ära!”

Poiss wasta: „Ja jah!”

Sauna Hansu poeg läinud siis koju, pannud
karu wankri ette ja hakanud põrgu minema. Kolm
päewa kulunud ära, enne kui põrgut hakanud nägema.

Kui wanapagan sauna Hansu poega näinud,
siis hõiganud teistele: „Kõwa tuleb, pange uks kinni!”

Pannud siis kangid, kirwid, pommid ukse ette.

Poiss kõitnud karu kinni ja koputanud põrgu
ukse pihta: „Laske sisse!” Teised pannud weel enam
tugesid ette. Poiss hõiganud jälle: „Laske sisse!”
Ei midagi: „Laske sisse!” Ei ole lastnud.

Nüüd pöritanud pois is rusikaga uffe külge. Uks prafjatanud lahti. Pois is káratama : „Andke kúninga wanemate warandus siia !”

Wanajarwiline tahtnud küll háfata kistkema, aga kartnud, et wahest teine on kówem. Ütelnud siis : „Ei saa nii, katsume enne rammu !” Wiskame seda 100 puudalift wanaisa keppi, mis seal nurgas on. Waatame, kumb jõuab kõrgemale wistata.”

Wanajarwik wisanud ligi pilwe. Sauna Hansu poeg heitnud weel kolm korda kõrgemale.

Wanajarwik ütelnud : „Teeme weel ühe jõuproowi. Siin on kahe tulba peal lusthoone ; tõsta üles !”

Wanasaadan tõstnud oma pää kõrgusele tulba üles. Sauna Hansu poeg wõtnud tulbast tinni, tõstnud üles ja wirutanud kaugele maha, nii et maja puruks läinud

Wanapagan hirmunud ju wäidikeste ja lubanud siis warandust keldrist kotti háfata ajama. Sauna Hansu pojalt olnud kolmesüallaline kott, sinna kühweldanud nüüd kulda ja hõbedat sisse. Salw saanud tühjaks, aga kott ei saanud weel täis. Sauna Hansu poeg lubanud kõiki ára kágistada, kui kotti täis ei saa.

Nüüd lastnud wanapagan ka wanamoori era kulla ja hõbedat ára tuua ja kõik kulla ja hõbedat kotti ajada ; siis saanud kott waewalt täis. Tõstnud siis kotti wanftri päale ja sundinud karu wedama, aga karu ei jõudnud.

Pois is wõtnud karu wassale, kóitnud wanfrit taha ja háfanud ise wedama. Wedanud nii et rattad rabi- senud.

Annud kulla kúningale ára ja läinud koju tagasi.

Isa, ema ehmatanud, et poeg jälle kodu. Rõ- nelenud ise : „Ega tema kúragil otja saa ; lähme pa rem ise pakku !”

Poeg kuulnud seda ja ütelnud: „Ma pole kelle-
gile kurja teinud. Kui te inimeste hirmutuse pärast
mind kardate ja paku lähete, siis ei ole see õige!
Parem lahkun mina teist ära ja jätan teid oma sauna.“

Poiss jätnud vanemad jumalaga ja läinud oma
teed. Näinud: mees külvanund nurmel,
kaks wakalist kaeltotti muidu teine teisel pool. Sauna
Hansu poeg läinud külwaja juurde ja ütelnud „Jõudu!
Küll sa oled näha kõwa mees!“

Külwaja wastanud: „Mina ei ole midagi kõwa.
Kas oled kuulnud sauna Hansu pojast? See on kõwa
mees!“

Sauna Hansu poeg wasta: „Mina ise olen see.
Kui tahad, tule minuga ühes! Kaks kõwa saawad
maailmast hästi läbi!“

Külwaja lubanud häämeelega minna. Läinud
kahekesi edasi ja näinud: Üks mees seisnud kahe westi-
tiwi wahel ja ajanud mõlemaid ümber.

Sauna Hansu poeg läinud juurde ja ütelnud:
„Jõudu! Küll sa oled kõwa mees!“

Kahe westetiwi ümberajaja ütelnud: „Ma olen
weel väike jõumees. Kas oled näinud sauna Hansu
poega: see olla wäga kõwa?“

„Mina ise olen see!“ ütelnud sauna Hansu poeg.
„Kui tahad, tule minuga ühes. Kolm kõwa saawad
hästi maailmast läbi!“

Läinud edasi ja näinud: ühel mehel olnud teise
oru weere peal teine jalg ja sõtkunud sääli. Jõumehed
läinud kolmekesi ligi. Sauna Hansu poeg annud
jõudu! ja ütelnud: „Mis sa teed siin?“

Mees wasta: Orgu sõtkun tasafets!

„Küll sa oled hää kõwa mees!“ ütelnud sauna
Hansu poeg.

Mees jälle: „Ma olen veel kõhn mees sauna Hansu poja kõrwal, kui wast oled kuulnud; küll sel mehel olla jõud!“

Sauna Hansu poeg jälle: „Mina ise olen see. Kui tahad, tule meie seltsi. 4 jõumeest saavad hästi maailmast läbi!“

„Wäga häa meelega!“ ütelnud mees ja läinud ühes.

Läinud läbi metsa, pime tulnud pääle. Saanud ühe suure maja juurde, läinud sisse. Mitte üht inimese hinge ei olnud majas. Maganud öö ära. Waadanud hommikul: 30 härga sööwad rehe all. Jõumehed arwanud, et waja üks härg ära tappa ja teeta. Läinud siis härgade juurde. Sauna Hansu poeg ütelnud sellele, kel külwades kats wakka wilja taelas olnud: „Lase see härg nipiga maha!“

See lastnud. Härg ei ole palju liigutanudgi.

Nüüd ütelnud sellele, kes 2 westikiwiga jahwatanud: „Lase see härg nipiga maha!“ Mees lastnud. Härg wankunud aga natukesi. Nüüd käskinud mäesõtkujat nipiga härga maha lasta. See lastnud. Härg sadanud istukile, tõusnud aga kohe jälle üles.

Nüüd lastnud sauna Hansu poeg ise; annud kui puutalwaga otša. Härg walmis. Jätanud külwaja koju härga teetma, ise läinud teistega hulkuma.

Külwaja pannud liha patta teema. Saanud ju walmis feedetud, kuulnud, üks hõiganud ukse pealt: „Hei! Laske sisse! Laske sisse!“

Mees awanud ukse. Wäike päkapitu wanamees tulnud sisse, küünrapikkune habe suus, ütelnud: „Mita paja weere pääle!“

Mees waadanud veel, ju karanud wanamees ise üles, jöönud liha, lastunud pajagi ära. Karanud põrandule, sirgunud suureks meheks, annud tokale walu, nii et küll saanud, ja läinud ära.

Mees tapnud nüüd teise härja, pannud patta, hakanud teetma. Ei ole veel walmis saanud, kui teised koju tulnud ja küsinud: „Mis wiga, et sööt walmis ei saanud?“

Mees ütelnud: „Jäin haigeks, sellepärast pidi hiljaks jääma!“

Mehed söönud ja heitnud magama. Tõusnud hommikul üles. Sauna Hansu poeg tapnud härja jälle nipiga ära, läinud metsa, jätnud jahwataja kotaks. See teetnud kuni sööt walmis saanud. Jällegi hõiganud üks ukse takka: „Hei, hei, lasse sisse! Laske sisse!“

Kott teinud ukse praotšile ja sisse karanud kõpsatades päkapifu wanamees ja ütelnud: „Mita paja weere pääle!“ Mees ei tahtnud aidata. Wanamees karanud ise üles ja teinud paja tühjaks. Tulnud maha, sirgunud pitaks meheks, petšnud koka kere tuumaks ja läinud oma teed. Kott tapnud teise härja ja hakanud teetma.

Mehed tulnud koju. Sööt ei olnud walmis. Kott wabandanud nagu esimene: „jäin haigeks!“

Söönud ja heitnud magama. Teisel hommitul tapnud sauna Hansu poeg nipiga härja ära ja mäetõtkuja hakanud koka ametisse. Teised läinud kottu ära. Kui härg teedetud, hõiganud üks ukse taga: „Hei, hei, laske sisse!“ Mees awanud ukse, sisse tulnud päkapifu wanamees. Karanud paja weerele, latkunud paja tühjaks, tulnud maha, weninud suureks meheks kui koljat ja parkinud koka läbi.

Mees wõtnud, tapnud teise härja, hakanud teetma. Enne kui sööt walmis, teised kodu. Mees wabandanud hiljaksjäämist jälle haigusjega.

„Mis pagana haigus teil kõigil on!“ ütelnud sauna Hansu poeg. „Dot, ma tahan ise jääda kotaks!“

Teisel päiwal jäänudgi sauna Hansu poeg kotaks. Tapnud härja ja istnud pingi pääle wiilut mängima.

Üks heli ütse taga hõitama: „Hei, hei, laske sisse! Laske sisse!”

Sauna Hansu poeg wasta: „Kui mees oled, tule ise sisse!”

Üks läinud wallale, sisse tulnud pitapäta wana-mees, kapsti paja weere peale ja kohe rooga sööma. Sauna Hansu poeg astunud juurde, tõmmanud juuksist finni: „Kelle sööki sa laud!”

Pitapäta mees weninud suureks ja hakanud wasta. Hirmus kange mõitlemine tulnud. Wiimati pannud sauna Hansu poeg wanasarwiku alla, trampinud ja peksnud nii kaua kui kofku läinud ja tahtnud maa alla wajuda. Sauna Hansu poeg mõtnud finni ja pannud oma ninatubaka toosi.

Teised tulnud koju. Söök walmis, muud kui pane laua pääle. Sauna Hansu poeg mõtnud ninatubaka toosist, näidanud teistele: „Mäete, siin on teie haigus!” Seletanud siis, kudas lugu olnud.

Nüüd rääkinud ka teised oma häda.

Sinna majasse jäänudgi mehed elama ja käinud jäält wahel väljas oma tüfka tegemas.

Mats Matsi poeg.

D. Bruhl, Metsikut

Ühes külas elanud Mats, sellel olnud poeg ja selle nimi olnud ka Mats. Wana Mats surnud ära; teine külamees mõtnud wäikse Matsi omale kaswandiks; selle küla mehe nimi olnud ka Mats. Siis hüütud poiszi Mats Matsi poeg.

Kui poisj ju karjas käima hakanud, siis tiskunud metsas suured puud juurtega üles, nendega ajanud metsas karusid kui lambaid taga.

Kord on kodu tahetud kolmeaastast kult-siga tappa. Poiss läinud juure, öölnud: „Mis teie seda põrsast wingutate?“ Wõtnud sia jalust kinni, löönud wastu nurga furnuks.

Kasuisa läinud metsa puid raiuma, öölnud: „Mis ja poiss siin kodu wedeles, tule ka metsa puid raiuma!“ — Poiss küsinud kirwest. Kasuisa annud kirwe. Poiss waadanud kirwest ja öölnud: „Sellega ei sünni muud kui kirpa tappa!“ Poisil olnud kaks-teistkümmend seppa ristisjad; tellitud neid, et poisile hää suure kirwe teeksid. Need teinud kirwe. Poiss waadanud seda ja öölnud: „Sellega sünniks rottisid maha lüüa!“

Tehtud siis uus ja suurem kirwes. Poiss waadanud seda ja öölnud: „Sellega sünniks ju siapõrsaid nokkida!“ Tehtud siis weel suurem kirwes. Poiss waadanud seda ja öölnud: „Eks sellega tapuritwu wõi ju maha nokkida!“

Siis wõtnud sepad kõik need kirwed, sulatanud kõik ühte ja siis saanud üks õige suur kirwes. Pandud siis üks aia roigas kirwele warreks taha, kirwes wantrile, ja mindud poisile kätte wiima. Ubitud siis selt-siga kirwest wantrilt maha. Poiss läinud juurde ja öölnud: „Mis teie siin ubite?“ — „Tegime sulle hää kirwe ristisjade kingituseks!“ wastanud sepad. Poiss wõtnud ühe käega warrest kinni ja tõstnud wantrilt maha, öölnud ise: „Koo sellega sünnib ju puid raiuda.“ Poiss wõtnud kirwe õlale ja läinud metsa. Teomehed metsas maganud lõunat. Poiss pannud kirwe kõrwa maha ja heitnud magama. Kui teomehed magamast üles ärganud, näinud: üks wäike poiss maganud ja kole suur kirwes kõrwas. Teomehed ei ole enam seal tahtnud hakata puid raiuma, läinud teise sihi wahale.

Herra tulnud puuraiujaid waatama, leidnud teomehed teise sihi wahelt, öölnud: „Miks teie siit puid

raiate?" Teomehed öölnud: „Sääl oli üks wäike pois, kōle suur kirwes oli kõrwas, magas aga meie juures, meie karttime teda, ja sellepärast tulime siia raiuma!" Herra läinud poisfi vaatama, äratanud poisfi magamast üles. Pois tõusnud üles, wõtnud suure kirwe ja hakanud puid raiuma. Natuke aja pärast ölnud sihiwähe lage. Herra mõelnud: ei sellega hääd lugu ole, sest tarwis lahti saada; kutsunud mõisa ja käskinud hakata kaewu tegema.

Pois läinud ja lastnud neil kahelsteistkümmel sepal omale suure labida teha; labidas ölnud kui hoowi wäraw.

Pois hakanud kaewu kaewama, saanud tiik. Herra mõelnud: kui pois kaewu sügawaks saab, siis panen pealt kinni ja jätan poisfi sisse, siis saan poisift lahti. Aga kui kaew suureks läinud, ei ole herra wõinud poisile midagi teha.

Saatnud pois kuninga juurde. Kuningas pannud poisfi ühte ageriku ja käskinud sääl oodata. Pois heitnud magama. Kuningas saatnud poole rügementi soldatid ja käskinud poisfi maha lasta. Pois ärganud magamast üles, hakanud filmi õeruma ja tulnud kogu ageriku seinaga wälja. Öölnud: „Mis te sääl suitsetate ja lasete kimbud minu kallale!" Wõtnud suure kirwe ja nottinud soldatid kõik maha.

Läinud siis mõisaherra juurde tagasi. Herra kaabelnud omale sulaseks. Küsinud: „Mis sa palgaks tahad?" „Piipalju wilja kui ma kanda jaksan!," öölnud pois.

Herra lubanud seda. Kaup ölnud walmis, pois saadetud metsast puid tooma; pandud paar härgi wankri ette ja pois läinud metsa. Suur kari huntisid tulnud wasta. Pois tiskunud kaunis suure puu juurtega maast ülesse, kihutanud hundid kõik sellega mine-ma. Pannud puu koorma pääle, widanud koju tulema,

faks karu tulnud ja murdnud härjad ära. Poiss wõtnud härjawanfri wehmri ja hakanud sellega karusid wemmeldama. Karud hakanud mõnisea „Wai weel sõnu järel augutate,“ öölnud poiss, ja wemmeldanud edasi nii kaua kui karud üsna pehmeks jäänud. Siis rakendanud karud wanfri ette ja tahtnud, et karud pidanud koorma koju wedama. Karud ei ole hakanud wedama.

Poiss ise wõtnud siis wanfri wehmrist finni ja hakanud koormat oma järel tassima. Karud tulnud lohinal järele, jalad jäänud wahel wanfri rataste wahese.

Herra tulnud wastu, küsinud: „Kus härjad on, et ise koormad wead?“ — „Need kutsikad paniwad härjad nahka, rakendasin teised wanfri ette, aga ei wea, see pärast pidin ise koorma koju tassima!“ wastas poiss.

Teine kord saadetud poiss nelja hobusega metlast heinu koju tooma. „Mis wanter see on, mina ise istun selle täis, kus ma siis heinad panen?“ öölnud poiss. Kihutanud siis hobused kus seda ja teist, läinud ise heinamaale, kiskunud faks kaste juurtega ülesse, teinud neist kui adra kured, tõstnud heinakuhja kurgede pääle ja wedanud oma järele lohinal koju. Kodu wiinud poole lauda seina piitadega tütkis maha, enne kui heinakuhi fiske mahtunud.

Sügise läinud herra aita waatama, kui palju wilja ta aidas on. Poiss läinud järele. Herra läinud aita, jätanud ukse lahti. Poiss tõmmanud kõmndi aida ukse finni, wõtnud siis aida nurgast finni ja wedanud aida kõige täiega kasuiga ukse ette. Sääal teinud aida ukse lahti, herra tulnud woltsti aidast wälja ja pannud mõisa poole jooksu.

Matši poeg Mats läinud siis metsa ja kadunudgi ära, pärast seda ei ole teda keegi enam näinud.

Jüri Reinberg'i suust, Metfikust.

Tugew pois.

M. Reimann Pööravereft.

Kurjal waimul läinud korda ennemuiste oma sulast ühe papi poja wastu ära wahetada. Rehepapp pannud poja wastu saadud pörgulise sulase mõisa se-papoisiks. Suurejõuline pörgupois pörutanud sepa alasi esimise löögiga maa sisse. Sellepärast pole teda sepp enam omaks abiliseks tarwitada wõinud.

Kui mõisaherra tema suurest jõust kuulda oli saanud, siis wõtnud ta teda mõisa sulaseks, ja mõtelnud, ega nüüd enam teisi töömehi waja polegi, sest ta teeb üksiigi mõisatöö ära. Onnetuseks pole mõisaherral aga sulasele jõukohalist tööd anda olnud. Esimesel päewal lastnud herra ühe tiigi kaewada. Warsti olnud tiik küll walmis, aga kui wanapois sööma tulnud, siis pole ühte toidu raasugi mõisa kambrites üle jäänud, waid pannud nahka kōit, mis tiwist pehmem ja mullast magusam olnud. Pääle sööma puhunud ta ka mehe moodi.

Teisel päewal saatnud teda herra kahe walge hobusega metsast heinu tooma. Kuhja juures raiunud ta juured palgijämedused rajapuud ree pääle; tõstnud siis terve heinakuhja ühe korraga ree pääle ja hakanud hobuseid sundima; need pole aga mitte jõudnud ülejõulist koormat paigast liigutadaagi. Hooste nõrkust aimates nottinud pahareti pois mõlemad elajad furnuks, wisanud raiped suure koorma otsa, wõtnud ise reeaisad piosse ja traawinud mõisa poole. Kodu tõstnud ta terve koorma ühe korraga nagu wäikese heinatordikese kõige reega ülesse talli pääle.

Nüüd käskinud teda mõisaherra Rootsi kuninga käest kulda tooma minna. Ka siin pole sulane mitte wastu tõrkunud. Sõna lausumata õmmelnud ta kahe mahalöödud hobuse nahad üheks suureks kotiks kottu,

mille ta pudru täis pannud enesele teemoonaks; tõstnud suure pehme padja sarnase toidukoti ree pääle, mille ette kats karu rakendanud ja tihutanud eesmärgi poole.

Rootsi kuninga hoovi pääle sidunud ta karud finni. Rannud pudrukoti kae otjas kuninga lossi sisse, kus ta rahulikult oma pudru sööma hakanud. Enne sööki annud ta kuningale käsu, kats tündert kulda tuua. Wihale äritud kuningas lamandanud hulga sõjawäge kofku ja käskinud jämedakombelist külalist püssidega surnuks lasta. Soldatid täitnud küll käsku, kuid ilma oodetawa tagajärjeta. Sulane astunud kuninga ette ja palunud: „Milit kuningas, keelake oma kutsikaid, et nad oma hallitanud ubadega mu pudrukotti katti ei wiskaks.“ Weel enam pahandatud kuningas käskinud nüüd kutsumata külalist suurtükkidega lasta. Nüüd saanud ka sulane wihaseks; wõtnud kuninga ja ta pere finni; pistnud nad oma koti sisse ja pekšnud siis nii kawa wastu seinu, kui nad supiks oliwad muutnud. Wõtnud siis ise paar tündert kulda ja sõitnud oma pere-mehe mõisa poole. Kuld pandud mõisa aita. Mõisaherra ütelnud teda teenistusest lahti, käskinud oma teed minna. Sulane lubanud sedamaid minna, kui palff käes on, milleks ta enesele mõisa aida küsinud ja mida mõisaherra, lootes, et tüütajast lahti saada, lubanud anda. Sulane wõtnud siis aidast linu, keerutanud neist kōie, tõstnud kōie pääl aida, nagu harjaka kasti õla pääle ja maršunud pörgu poole oma isa juurde.

Jutustanud Priidu Riist Karuse Luudilt.

Wanasti poeg.

J. Rootslane, Wõnnust.

Wanasti elanud sepp naisega juba mõnda aastat abielus, ilma et neil lapsi oleks olnud. Kord palunud sepp õige südamest Jumalat, et Jumal temale poja an-

naks. Läänud ise selle pääle sepapajasse tööle. Sää! tulnud waim tema juurde ja ütelnud. „Mis sul enesel kõige rohkem tarwis, seda tee sina just täna!“ Ise kadunud waim selle pääle ära.

Sepp mõtelnud tükk aega: mida mul õige kõige rohkem tarwis on? Mida muud kui poega. Hakanud enesele siis rauast poega taguma, teinud sündinud lapse suuruse poja. Aga imet, saanud laps walmis, hakanud ta ka elama, ja kaswanud kui muudgi mehed. Saanud wiimaks wana sepa enese pikkuseks.

Nüüd kui sepp arwanud pojalt konti ja jõudu tüll olewat tööle hakata, ütelnud ta ühel päewal temale: „Pojake, tule, aita mind ka töö juures, olen ju wana poole mees ja abi tarwis.“ Poeg läinud tööle. Isa annud temale päälelöömise tarwis suure haamri kätte.

Poeg küsinud: „Kas kõwasti pean lööma?“

— „Kõwasti neh!“ ütelnud isa.

Nüüd pigistanud poeg haamri warre pihusse nagu tangide wahele, nii et sellele sõrme jäljed pääle jäänud. Löönud siis nii kõwa paugu, et alas kõige patu ja pääl olewa raua tüfiga kadunud, pihuts ja puruts läinud.

Selle üle sai aga wana sepp nii hirmus wihaseks, et ta poja kuis seda ja teist minema kihutanud. Kurwa meelega läinud poeg enesele kofta otsima, kust illes pidamist saaks. Läänud mõisa, pakkunud ennast sulaseks.

Herra küsinud: „Noh mis sa palka tahad?“

Raudmees ütelnud: „Noh olgu, mis selga jõuan wõtta ja ära wiia.“

Herra olnud sellega rahul, mõtelnud ise kah, kas weel mõnda hädaga wõi hobust see mees selga ei wõta, pole suurem kui teisedgi inimesed.

Saadetud pois metsa kahe hobusega puid tooma. Pois kadunud ilmatu rõugu puid pääle, sündinud siis

hobuseid koju poole tulema, aga need pole jõudnud liigutadaagi. Saanud raudmehe süda täis, köitnud hobustel jalad paari ja wisanud siis koorma otja, wendanud ise nii koorma kui ka hobused koju.

Herra näinud seda ja ütelnud: „Küll on ta itta ka üks mees!“

Saanud wiimaks aasta täis, tulnud paiga maks mine. Herra kõige suguwõsaga ja tutawatega wadanud, mis sugust palka tema sulane peaks wõtma. See seadnud aga herra wara aidale kõied külge ja wõtnud selga. Herra waadanud filmaweega päält, kuida tema wara läinud, aga et kaup nii tehtud, pole midagi wõinud parata, jäänud koguni waejeks herraks.

Raudmees aga ostnud selle eest enesele teise herra käest mõisa ja olnud herra. Ruttunud nüüd ka isa enese juurde, et wanu põlwi kergemalt mööda saata. Sepa wiha olnud nüüd juba ka jahtunud, läinud rõõmsa meelega poja juurde, keda kõik nüüd raudherraks kutsusiwad. Ta olnud ütlemata tugewa jõuga, häwitunud palju nõidu ja sortsisid ära. — Ta kui mitte rooste teda ära söönud pole, elab ta praegu weel.

Tugew Tõnu.

J. Weltmann Rootsi.

Muiste oli Mihu Mats kannis kehwa peremees, mis muidugi teada töö hooletusest tuli. Ühel päewal tuleb tema juure üks wäitlane mehike, nimetab ennast Tõnuks ja tahab tulist moodi sulase kaupa teha. Matsi noomib ta mehikst moodi, et see ei wiitsida tööd teha, tahta õhtu juba wara magama minna ja hommiku jälle hiljaks süngi jääda, ja sellest see waeus tullagi; kui Mats teda aga enesele sulaseks wõtta, siis tahta ta näidata, kuidas ühe ainuma aastaga rikkus käes olla.

Matsil oli ka sulast tarwis ja Tõnu jäigi talle sulaseks. Tõnu tegi juba mõne päewaga maja tööd joonele ja andis peremehele nõuu, et see mõisa läheks ja kauba ära teeks, et tema sulane Tõnu tahab kõik mõisa rehed üksipäini ära peksta. Peremehel olivad muidugi mõisapäewad teha ja sellepärast oli seesugune kaup üsna mehikesele meelt mööda. Ta läks mõisa ja tegi opmaniga kauba maha, kelle käest ta tähendatud töö eest nelisada rubla pidi saama. Aga jääl tuli küsimine: kes wilja põllu päält kofku weab? Ja et sulane Tõnu seda kodu peremehele ei ütelnud, pidi peremees weel kodust sulase käest järele küsima ruttama, enne kui kaup kindlaks löödi. Tõnu lubas ka wilja kofku wedada. Mats läks mõisa ja kaup oli koos.

Õhtu wõttis leiwakoti lasfiga selga ja hakkas mõisa minema. Peremees seda nähes küsima, miks siis sulane õhtu minna ja mitte hommiku. Sulane annud wastuse, et peremees olla selle tõttu waeheks jäänud, et õhse ei wiitsida tööd teha.

Tõnu läks õhtul mõisa, wedas õõsil kõik ruttid kofku ja pekstis ära; õled aga lastis muißt tuulest laiali laguneda ja muißt wedas ise metsa mööda laiali. Hommik olnud käes ja Tõnu wiinud opmanni herrale teaduse, et wilja tuleks ära tooma.

Wäledaste andis opmann käsu sulastele wilja ära tooma minna. Minki järele. Olgi mitte nähes küsib opmann nende järele. Sulane Tõnu lausub, et neil seda kaupa pole olnud, et ta kofku oleks pannud, waid ta wedanud nad ise eest ära, wälja ja metsa mööda laiali. Kui opmanni herra sada rubla maksta, siis wõiwad ta õled ka kofku koguda.

Opmannil ei aidanud muudnõuu, kui lubas Tõnule nõutud hinna, et aga õled kätte saaks. Tõnu puhkas päewal õõsist wäsimust ja õhtul algas jälle töö pääle

ja hommitus oliwad õled kõit opmanni maja ümber
hunnitus, nõnda et opmanni maja kui õlekui wälja
näis ja opmanni toas õõ mitu päewa oleks kestnud,
kui ta mitte neid ära ei oleks lastnud wedada. Tõnu
käest küsitud järele, miks ta on õled tema maja ümber
wedanud? Opmann saanud aga wastuseks, et neil
jeda kaupa pole olnud, kus kohta õled oleks pidanud
kõtku wedama ja sellepärast pannud ta neid opmanni
toa ümber, et need hommitu maast üles ärtades koge
filma paistaks, et Tõnu töö hoolsasti olla teinud.

Teine kord jälle saatnud Tõnu peremehe mõisa kaupa
tegema, et tema üksiinda mõisa sõnniku wälja tahta
wedada. Kaup tehtud ka ilusasti walmis. Hommitus
oliwad kõit laudad tühjad, aga põllule polnud ta mitte
raasugi wiinud, waid wedanud kõit metsa mööda laiali.
Hommitul läheb opmann põllule, aga ei natukestgi
sõnnikut. Küsib Tõnult sõnniku järele. Tõnu wastin,
et ta olla sõnniku metsa mööda laiali wedanud, tal
polla kaupa olnud, kus sõnnikut panna. Kui opmanni
herra tahta katksjada rubla anda, siis wedada ta uu-
esti sõnniku põllule. Opmannil ei aidanud muu nõuu,
lubas Tõnule, mis Tõnu nõudis.

Teisel päewal olnud sõnnik wiimane kui raas põllul.
Tõnul saanud Matsi juures aasta juba täis, siis olaud
Mats rikas mees. Mats pakkunud Tõnule palka, aga
Tõnu polla palka wõtnud, waid wastanud, et ta
muidu nii armu pärast waeleid inimesi aitamas käia.

Muhu Matsi juurest ära minnes läinud Tõnu
mõisa sulaseks. Aga et Tõnu na wanapoolne mees
olnud, pole teda mõisaherra sulaseks tahtnud wõtta, sest
mis niisugune wana mehitene ka hääd wõida teha.
Aga ometi wiimaks saanud kaubad joonele. Tõnu ei
ole muud palka nõudnud, kui aasta täis, siis üks seljatäis
wilja, mis ta ise, seljas jõuda ärawiia. Herra oli sellega
wäga rahul. Aasta olnud pea mööda jõudmas, Tõnu

lainud külasse, ostnud kõik külanaiaste kangad ära ja teinud nendest ühe suure koti, millega ta nüüd oma palga wilja lainud saama. Moisaherra lastnud oma wilja koti ajada, millest aga weelgi kott täis ei saanud. Tõnu wiskas koti ühe käega õlale ja lainud kübarat fergitades minema. Herra teinud suured silmad ja kratsinud kuklatagust. Pääle seda polla enam Tõnut näha olnud; ta lainud wist põrgusse — sest ta olnud wanasarwif ise

Wäike jõumees.

A. Bachmann Kuusalust.

Üheskorra wanal ajal ühes peres kadunud äkitselt lehma piima and ära. Pererahwas küll mitmet moodi katsumud teada saada, mis asjast see tuleb, aga mingi abinõu ei aidanud. Ühel öösel peremees lainud lauda ukse taha piiluma, mis sees sünnib. Ohtul tulnud üks väike mehike lehma juure ja hakanud alt imema. Peremees lainud kohe lauta, wõtnud mehe kinni ja ütelnud: „Mis ma sinuga pean tegema, sest et sa nii wäga väike oled, nühelda ma sind ei taha, kohtu kätte ka mitte anda, aga ma panen sinu tööle.“

Wäike mees wastanud: „Ets ma küll moodi pärast sinu kõrwas ole, aga ega sina minu wastu ei ole; hää küll, ma tahan sind teenida.“

Sga kord toodud sööma jaoks terve leib ja piititais piima, aga pääle sööma söönud piimapüti ja lusikagi ära.

Teisel päewal peremees saatnud teda sulasega heinamaalt heinu tooma. Saanud heinamaale ja hakanud koormat tegema. Wäike mees näinud, et töö pole hästi edenenu, hüüdnud sulasele: „Test ära!“ ja lükanud heinad kõige laoga ree pääle. No kus siis hobune pidi jaksama seda wedada!

Wäike mees ütelnud: „Kas siin pool niisugused hobuse närud ongi, kes midagi wedada ei jaksa,“ wisanud hobuse koorma otja, sulane roninud ka, wäike mees wõtnud aistest kinni ja wedanud koorma koju. Wärawad olnud sissewedamise jaoks wäga wäikesed. Wäike jõumees tõmmanud esimese wopsuga müüri maha ja wedanud koorma lahtise taewa alla.

Peremees ei olnud sellega rahul ja pannud jõumeeft müüri uuesti üles ehitama. Wäike mees olnud sellega rahul, saanud teised mehed metsa samblaid korjama ja ise hakanud kiwa laduma. Mehed jäänud tema meelest kanaks metsa ja läinud ise. Metsas kistunud terwed mättad üles, ladunud koormasse ja wedanud koju. Kodu ladunud müüri üles ja heitnud puhkama. Puhkamise ajal tulnud soldatid sinna, piitide ja püssidega, et teda ära tappa. Nemad hakanud teda piitidega torkima, aga tema pole sest palju wäljagi teinud, ütelnud, et kurbud teda hammustawad. Aga kui torkimine liiale läinud, siis jooksnud sealt ära üle mere ühe saare pääle.

Tüdruku poeg.

Wiljandimaalt.

Tüdruk imetanud poega 20 aastani. Poeg jõudnud alles loogajämeduse puu juurtega üles kistuda. Imetanud veel 15 aastat. Siis poeg kõige suurema puu juurtega ülesse. — Pois mõisa teenima. Palka niipalju kui seljas ära wiia ja tahtmise järele süüa. Pois metsa puid raiuma. Lõuneks mets juurtega ülesse kistunud. — Härgadega heinu tooma. Küün heintega reele. Ei härjad jaksa wedada. Lööb härjad surmaks, wiskab koorma otja, wiib küüni enese taga koju, wiib hooga tallil otja maha. Herra lasab poisi teenistuseft lahti. Pois nõuab süüa. Ei keegi

jõua täita : teeb ise wiimaks 7 tšetwerdist jahudest leiba, sööb härjad kõrwa ja magab siis 7 nädalat ühte lugu. Nõuab selle pääle palka. Herra käsib pärast tulla. Oksel wiib poisj herral 10 paari härgi ja warandu'e aida kõige täiega ära.

Suure pääga poisj.

Järwamaalt, Amblast.

Wanematel laps : pää suur kui weeämber. Keha wäike nagu rusikas, jõud nagu 10 karul. Poisj — Peeter — mõisa sulaseks. Peeter metsa puid tooma. 5 sülda koormaks. Hobused ei jaks wadada. Lööb hobused maha. Kolm karu kallale. Paneb karud ree ette, sõidab mõisa. Küsib : palju palka saan ? Nõuab nii palju kui seljas wiia jaksab. Aasta pärast wiib aida kõige täiega ära. Herra kaupleb ometigi weel teiseks aastaks. Saadab kuningalt warandust tooma. Peeter õmbleb seitsme nuumhärja nahast kotid, paneb putru täis, läheb. Kuninga õues sööb koti tühjaks. Kuningas soldatid kallale. Kihutab minema. Nõuab kulda. Ei kuningas anna. Wõtab ise. Ei kott saa täis. Koti täiteks wõtab kuninga tütre. Ei herra taha tütart. Peeter ei anna niisugusel korral herrale kuldagi, wiib kõik enesele koju. Tütar ei sallii Peetrit ta suure pää pärast. Kuuleb targalt, et Peeter wanapagana poeg, kes saunamehe pojaga ära wahetatud. Targa nõuul saab wanapagana pojast lahti ja pärib saunamehe ilusa poja enesele.

Hansu poeg Hans.

Wiljandimaalt.

— Hansul poeg Hans. Zmetatakse 20 aastot. Siis poisj fergelt tamme juurtega ülesse.

Mõisa sulaseks. Balgats : iga päew kõhutäis süüa ja aasta lõpul korra herrat peoga lüüa. Sööb iga päew 20 pätsi leiba ja nuumhärja. Sööb herra üsna naaseks. Lõpul lööb peoga herrat : herra lendab läbi 8 kuhja, jääb surnult üheksandamasse seisma. Hans mujale. Walaskala püüdjaga kottu. Kaasa. Riisjama maatasandajaga. Kaasa. Teised tööle, walaskalapüüdja leent teetma. Pitapäkamees sööb kõik ära. Maatasandajal seesama äpardus. Viimaks Hans ise. Saab pitapäkamehe finni ; see juhatab maa all rikkust ja würosti tütre. Hans järele. Teised winnawad kõiega kulla ja würosti tütre wälja, ei Hansu. Hans leiab wile, wilistab. Waimud wälja, wiivad Hansu maa pääle tagasi. Seltsimehed seni kulla enesele ja walaskala püüdja würosti tütre naaseks. Hansu nähes tapnud üks seltsimees ennaft, teine põgenenud ära. Hans saanud würostitütre enesele.

Tugewa jõuga pois.

Wõrumaalt. — Tugew pois sulaseks. Pannakse kaewu kaewama. Pois tellib seitseme sepa käest labida. Peremees weeretab kiwa kaela. Pois naerab kiwide all. Siis hargadega puid tooma. Karud murravad härjad. Pois karud koorma ette, wiib koorma koju. Selle pääle saadetakse Kullamaa kuningalt kulla tooma. Kuningas sõjawäe wastu. Pois mehed maha. Saab waranduse, wiib koju. Peremees tahab lahti saada. Küsib palga suurst. Pois nõuab selja kandama. Peremees rahul. Pois köied aida ümber, wiib aida kõige täiega ära.

Jõu-Jüri

Wirumaalt. Waiwarast. — Kuninga tütrele tugew poeg Jõu-Jüri. Korra Jüri metsast lehmi otsima, ti-

napost tepiks. Karuga kottu, tapab karu, kannab koju. Karu ärkab tallis uimastusest, murrab hobused. Ku-ningas kihutab Jõu-Jüri minema. Saab tammekistu-
jaga kottu. Kaasa. Tabab kaljukandja. Kaasa. Näeb laematõstja. Kaasa. Maja juurde. Wäraw lutus. Ei teised jõua purustada. Jüri purustab. Maja laudas palju häägi. Tapawad ühe. Tammekistuja leent keetma. Wastkübaraga wanamees ilmub, peksab keetja läbi. Niisama sünnib kaljukandjaga ja laewa-
tõstjaga. Wiimaks Jüri keetma. Jüri lööb wana-
mehe wastu maad, wanamees kaob kiwi alla. Jüri järele waatama. Leiab augu põhjas wanamehe sur-
nuteha. Paneb wastkübara oma pähä. Laseb ennast kõiega ülesse tõmmata. Wastkübarat nähes seltsimehed arwama: wanamees nüesti wäljas. Lasewad kõie lahti. Jüri kutub augu põhja furnuks.

Raudkepi mees.

Wirumaalt. Kadrinaast. — Kahe wenna juurde raudkepi mees sulaseks. Wanem wend leent keetma. Wanamoor raudwõru kimbuga fiske, sööb leeme ära Niisama lugu noorema wennaga. Wiimaks raudkepi mees keetma. Raudkepi mees wanamoorile pihta. Wanamoor paluma. Annab raudwõru kimbu. Käskinud häda ajal neid raputades ennast appi kutsuda. — Wanamoor kadunud maa alla. Raudkepi mees järele — pörgusse. Sääb kolm funinga tüttart. Lastnud neid ülesse winnata. Ei winnatud aga raudkepi meest. See raputanud wõrukimpu. Pääsnud ülesse. Wennad wõtnud kaks funinga tüttart enestele naesteks ja pärinud päästjatena poole funingriiki. Raudkepi mees lastnud wanamoori wõrukimbu abil wennad ära tappa, wõtnud kolmandama tütre enesele ja saanud kõige riigi walitsejaks.

Karu ja piiskopp.

J. Peters Anselüläst.

Kord läinud piiskopp linna. Tee pääl tulnud karu temale vastu, wiinud piiskopi metsa oma loopasse ja pidanud teda tüki aega oma juures. Wiimaks sünninud, et karu piiskopiga poja saanud. Poeg olnud pool inimest, karuste jalgadega.

Saand poeg suureks kaswanud, pannud piiskop temale nime: Iwan Bandalewits. Kui ta juba kolmeaastaseks saanud, olnud temal enam jõudu kui wanal karul. Kord läinud wana karu metsast süüa tooma. Siis ütelnud Bandalewits piiskopile: „Lähme siit ära!”

Piiskopp olnud nõuus. Nad pannud minema. Tee pääl tulnud wana karu neile vastu ja toonud pesasse tagasi. Mõne päewa pärast läinud wana karu jälle süüa tooma.

Iwan piiskopile: „Hakkame minema, ega tema enam meie vastu ei tule.”

Piiskopp nõus. Pannud minema. Tee pääl tulnud karu jällegi vastu. Tahtnud poja piiskopi käest ära wõtta, aga see ei lastnud. Karu karanud Iwani pääle. Iwan wirutanud karu vastu maad, nõnda et ta ei wõinud enam midagi parata, waid waadand taha ja pannud täie südamega minema.

Piiskopp ja Bandalewits jõudnud ühte kõrtsi. Iwan polnud enne inimesi näinud. Ütelnud neile: „Mis teie siin joote ja tantfite? Andke mulle ka, siis mina õpin teiega.”

Mehed annud temale toobi wiina. Pärast jookist tantfima. Sellel, kellega ta tantfima läinud, kutsunud koha maha, käed jäänud Iwani pihu.

See jutt läinud kuninga ette. Kuningas kutsunud Iwani oma juurde, pannud teda tantfima. Kohe jäänud kaastantfija käed Iwani piosse. Siis andnud

tuningas käsu, et Swan pidi soldatite wahel maha lastama.

Teisel päewal pidi Swan hukatuse platsile minema. Swan ütlenud soldatidele: „Mina palusfin, et andke mulle natuke aega oma patud andeks paluda.“

Soldatid lubanud talle seda, Swan tõmmanud suure puu juurtega maa seest üles ja löönud soldatid surnuks. Kuningas küsinud: „Miks sina nõnda tegid?“

Tema wastanud: „Mina hakkasfin korra weel enne surma tantsuma; nemad kufusiwad tõik maha.“

„Hää küll,“ ütlenud kuningas, „mine minu tütreid otsima.“

See kuningas oli nõnda hull olnud, et ta oma kuningriigi ja tütreid kaaristega (kaartidega) äramänginud. Kuningas andnud Swanile kaks Sergeameest seltsi, kes walges tornis wangis oliwad olnud. Igale ühele annud hobuse ja nii palju raha, kui keegi iganes tahtnud kaasa. Nemad käinud ja otsinud tüki aega. Wiimaks läinud nad paksu metsa ja leidnud säält ühe maja. Swan läinud ukse taha, teinud ukse lahti ja läinud sisse.

Toas olnud katel müüri sees. Swan ja üks Sergea mees läinud metsa kuninga tütreid otsima, teine jäänud koju limpusid teetma. Parajast olnud supp walmis saamas, siis kuulnud, et keegi ukse taga koputanud. Tema teinud ukse lahti ja näinud, et küünra pikkune mees — arsfina pikkune habe suus — ukse taga. Tulnud sisse ja ütelnud: „Pai mees, kulla mees, tule ja tõsta mind siit üle ukse läwe.“

Mees aidanud teda üle ukse tuppa. Küünrapikkune mees ütelnud jälle: „Pai mees, kulla mees! tule ja aita mind siia ahju pääle.“ Mees aidanud teda sinna. Siis istunud mees ise maha ja hakanud suppi liigutama. Küünrapikkune mees tõksunud (kufutand) akitselt mehele kaela pääle, rõhunud teda maha, wõt-

nud uste alt kolm piitsa, peksnud mehe üsna werele ja läinud oma teed.

Ohtu tulnud teised metsast koju ja leidnud, mehe werele peksetud. Iwan ütelnud: „Dota, küll mina tahan homme isi koju jääda ja talle näidata.“

Teisel päeval läinud 2 Sergea meest metsa; Iwan jäänud koju keetma. Supp olnud juba parajast walmis, siis kuulnud Iwan, et üks ukse taga koputab. Iwan teinud ukse lahti: küünrapikkune mees, arsfina pikkune habe suus, tikkunud tupp ja üelnud: „Pai mees, kulla mees, aita mind siit üle ukse!“

Iwan wastanud talle: „Need jalad, mis sind siia on aidanud, need aidaku siid siit üle ukse.“ Wanamees ähkinud ja puhunud tüki aega, wiimaks saanud ometi üle.

Iwan läinud jälle suppi liigutama. Wanamees läinud ahju juurde ja ütelnud: „Pai mees, kulla mees! tule ja aita mind siit ülesse!“

Iwan wastanud: „Need jalad, mis sind siit üle ukse on aidanud, need aidaku siid ahju pääle ka!“

Wanamees puhunud ja ähkinud tüki aega; wiimaks saanud ahju pääle. Waadanud natuke aega, siis tõksunud Iwanile kaela pääle. Iwan wõtnud teda kui kärpse ära, ajanud suure tamme paku lõhki ja pannud wanamehe habet pidi paku wahesele. Siis pannud Iwan seitse raudkeppi tulesse ja pidanud seni tules, kui kõik pnnased olnud, peksnud siis iga kepiiga wanat tonti, seni kui need külmaks saanud. Nii peksnud ta need 7 kepi 7 korda wanamehe pääle külmaks, et tema üles räägiks, kus kuninga tütreid on. Wana pole tahtnud esiti rääkida. Wiimaks ometi rääkinud, et metsas ühe kiwi alt läheb auk alla: sääl maa all olla kuninga tütreid. Teised mehed tulnud koju. Teisel päeval nad läinud kuninga tütreid ära tooma ja sidunud wanamehe habemet pidi Iwani hobuse sadula rihma külge.

Wanamees ütlenud: „Meie ei saa muidu kiwi ära, vaid peame enne seitsme härja nahad paeluks lõikama ja nende paeltega kiwi ära tõmmama.“ Kui nad sell wiisil kiwi augu päält ära toimetanud, teinud wanamees piirgudest korni ja lastnud sellega Swani alla.

Tema läinud kõige noorema kuninga tütre juure See kohkunud ära ja küsinud: „Kust sina siia said ja kust sa tuled?“

Swan vastanud: „Mina tulen teid ära lunastama.“

Sääl olnud üks mõõk maas. Ta katsunud seda üles tõsta, aga ei suutnud mitte. Siis küsinud tüdrukult: „Ous sul siin midagi jooki?“

Tüdruk vastanud: „Siin asemel on tats pudelit: üks pää, teine jalge otsas. Pää otsas on jõuu jook, aga jalge otsas nõdruse jook.“

Swan: „Anna mulle jõuu jooki!“

Tüdruk andnud. Swan joond pudeli pooleli ja käskinud tüdrukut pudelid ära wahetada: jõuu joogi jalgu otša, aga nõdruse joogi pää otša panna. Tüdruk teinud nõnda. Swan katsunud jälle mõõka tõsta. Näed ja hullu: mõõk nii kerge kui ehmes. Swan pugunud ahju wahela. Äkitselt tulnud kuue pääga madu sisse ja ütelnud tüdrukule: „Wist on ristiinimene siia tulnud?“

Tüdruk pole midagi vastanud.

Swan küsind: „Mis siis?“ ja tulnud nurgast wälja.

Madu ütelnud: „Miks sina minu mõõga oled wõtnud?“ Swan vastanud: „Kui sina minuga tahad sõbida, siis peab sinu poolt mõõk olema.“

„Ha, nu hää küll,“ vastanud madu, „mul on omal teine.“ Wõtnud omale teise ja läinud 20-mne wersta tagant jooki wõtma. Tulnud siis. Swan lõõnud temal 5 pääd otšast ära. Siis ütelnud madu: „Mul on ka siin jooki, et lepime ära.“

„Hää küll,“ vastanud Iwan ja istunud maha. Madu andnud Iwanile jalge otsast jõu jooki, ja võtnud omale pää otsast nõdruse jooki (mis tüdrukü ära wahetanud). Iwan joonud omal ära, taranud piisti ja ütlenud: „Nüüd leppimist ei ole!“

Madu läinud seda kuuldes jooki võtma. Tulnud siis Iwani pääle. Iwan tõmbanud temal selle ühe pää weel otsast ära. Nii oli üks kunniga tütar päästetud. Siis küsinud Iwan tüdrukule käest: „Kus teised tüdrukud on?“

Tüdrukü vastanud: „Päästa mind üksi ära. Nende teistel on poole rohkem jõudu, kui sellel ja on üheksa päaga!“ Iwan vastanud: „Ma ei ole sind üksi tulnud ära päästma, waid teid kõiki.“

Siis andnud tüdrukü temale ühe halli lõngakera ja otja annud temale peosse. Kera jooksnud ees ja Iwan läinud tema taga teise küniga tütre juure. See kohkunud nõndasammuti jälle ära ja küsinud: „Kuidas sina siia said ja kust sa tuled?“

Iwan vastanud: „Mina tulin teid ära päästma; üks on juba päästetud.“

Tüdrukü ütelnud: „See (madu) oli üsna kerge ära tappa, aga teine on just poole kängem.“

Iwan ütelnud: „Su näeb ära, kui kange tem on.“

Eääl olnud ka mõõk. Iwan katsunud seda tõsta; ei suutnud kohaft kippuda. Ütlenud tüdrukule: „Ons sul siin midagi jooki?“

Tüdrukü vastanud, et siin asemel on kaks pudelit: teine pää ja teine jalge otsas

Iwan vastanud: „Anna mulle jõu jooki?“

Tüdrukü annud temale pää otsast jõu jooki. Iwan katsunud pudelid ära wahetada: jõu joogi pudeli pää otsast jalgu otja panna ja nõdruse joogi pää otja panna. Aga jõu joogi pudeli jõi ta enne pooleli. Iwan katsunud nüüd jälle mõõka tõsta, mis just

tui noa leht kerge olnud. Ta võtnud mõõga ja läinud warjule. Tulnud siis madu. Swan löönud temal kahetja pääd otsast ära. Kui ta kõit ühetja pääd oleks ühekorraga ära löönud, siis oleks madul teist 9 pääd jälle otja sügenud (kašwanud). Madu ütlenud: „Lepime ära. Minul on jooki. Soome!“

„Hää küll,“ vastanud Swan; istunud maha. Kuriwaim andnud Swanile jalge otsast jõu jooki. Ise joonud pää otsast nõdruse jooki (mis tüdruk oli ära wahetanud).

Swan joonud omal tühjaks, karanud püsti ja ütlenud: „Nüüd leppimist enam ei ole!“

Madu läinud jooki võtma. Tulnud siis jälle. Swan löönd temal selle ühe pää weel otsast ära. Nii saanud teine tüdruk päästetud.

Swan ütlenud: „Nüüd on kaks kuradit põrgust otsas,“ ja küsinud: „Kus kõige wanem tütar on?“

Tüdruk vastanud: „See on sinul kõige kangem ära võita, sest see (madu) on sada korda kangem.“

Tüdruk andnud temale jälle halli lõngatera ja otja tema piosse ja ütlenud: „Kus kera ees läheb, sinna mine sina taga ka.“

Läinud kõige wanema tütre juurde. Mõõd oli ukse ees maas olnud. Swan katsunud üles tõsta, aga ei suutnud kohast kiputada. Tüdruk ütlenud temale: „Nüüd sinul pääsemist ei ole!“

„Hää küll,“ vastanud Swan, „ju näeme ära.“

Siis küsinud Swan tüdruku käest: „Dns sinul siin midagi jooki?“

Tüdruk vastanud: „Siin asemel on kaks pudelit: teine pää otsas, ja teine jalge otsas. Pää otsas on jõu jook, jalge otsas nõdruse jook.“ Swan ütlenud: „Anna mulle jõu jooki!“

Tüdruk annud. Swan joonud pudeli poolt ja käskinud tüdruku pudelid ära wahetada. Tüdruk wa-

hetanud pudelid ära. Iwan katsunud jälle mõõka tõsta: terge kui noa leht. Iwan võtnud mõõga ja läinud kurja waimu ootama. Tulnud 12-mne pääga madu sisse, ütelnud: „Wist on üks ristiinimene tulnud, sest ristiinimese hais on tunda; ehk on Iwan Pandalewits tulnud?“

Tüdruk pole midagi wastanud. Iwan astunud wälja. Kuriwaim küsinud: „miks sina minu mõõga oled ära võtnud?“

Iwan wastanud, et: „Kui sina minuga tahad sõdida, siis peab sinu poolt mõõk olema.“

„Hää küll,“ wastanud kuriwaim, „mul on omal teine.“

Wõtnud omale teise ja läinud 60-mne wersta tagant jooki wõtma. Tulnud siis jälle. Iwan löönud temal 11. pääd otsast ära. Kuriwaim ütelnud: „Mul on siin ka midagi jooki, et lepime ära!“

„Hää küll,“ wastanud Iwan. Kuriwaim annud temale jalge otsast jõu jooki ja omale võtnud pää otsast nõdruse jooki, nagu tüdruk ära wahetanud. Müüd karanud Iwan jälle püsti ja ütlenud: „Leppimist ei ole!“

Madu seda kuuldes jooki wõtma. Tulnud siis; aga Iwan ei saanud ta wiimast pääd kergelt otsast ära, waid peksnud nõnda, et ta ise juba poolest saadik läbi põranda maa sisse läinud. Ometi wiimaks saanud pää otsast ära. Siis tulnud mao kurgu sõlmest küünrapikkune mees wälja: kulbsaapad jalas, siidwest üll (selgas) ja ütlenud mehele: „Ära tapa mind ära; ma annan sulle wile.“

Iwan võtnud wile wastu ja löönud seegi pärast tema pää otsast ära. Siis ta võtnud need kolm kuningatütart ja läinud sinna augu juure ja pannud tütreid korni sisse. Mehed tõmmanud nad korniga ülesse, aga Iwani jätnud alla. Wiimaks tulnud tal

wile meelde, wõtnud wile kätte ja wiliſtanud. Altiſelt tulnud üks kottkaſ ja ütlenud: „pane üks toower liha ja teine wett minu ſelga ja tule iſe ka. Kui mina parema poole waatan, ſiis anna mulle liha, aga kui mina pahema poole waatan, ſiis anna mulle wett.“

Iwan teinud nõnda. Nad läiund ka warſti minema. Kui kottkaſ parema poole waadanud, ſiis Iwan annud liha ja kui pahema poole, ſiis wett. Saand juba tüki aega läinud, liha ſaanud otſa. Kottkaſ waadanud jälle parema poole, Iwan tõmmand tüki oma ſääre marja ära ja wiſanud kottkale. Läiund kunni Sergea mehed kätte ſaanud. Kottkaſ küſinud Iwanilt: „Mis liha ſee oli, mis ſina mulle kõige wiimaks andſid? See oli kõige maguſam.“

Iwan ütlenud: „Selle liha mina lõikasin oma ſääre küljeſt.“ Seda kuuldes oſſendanud kottkaſ ſelle mehe jala pääle tagaſi ja jalg ſaanud terweks. Siis keernud Iwan need 2 Sergea meheſt oma hobuſe hanna ſiſſe ja wiinud kuninga juure. See oli üſna ära kokuſunud, kui ta Iwani näinud kuldhobuſe ſelgaſ iſtuwat ja tütreb järele tulewat. Nüüd annud Iwan tütreb kuninga kätte, kelle rõõm otſata ſuur oli. Sergea mehed oliwad igaweſt wangi pandud. Iwan oli ka iſe wiimaks kunningaſ ſaanud ja pärast õnneliſku elu elanud.

Pulli poeg, Lüdruſu poeg ja Proua poeg.

J. Neublau, Footmaalt.

Wanal ajal elas üks mõiſnik oma prouaga wäga õnneliſu abielu. Aga üks aſi kurwastaſ wäga prouat, ſee oli, et nende abielu oli ſigimata. Proua käis igapäew kurwa meelega nuliſatel oma meelt jahutamas

ja tundis sellest suurt rõõmu, kui teised emad oma lastega mööda uulitsat kõndisid.

Üks sant tulnud proua juure ja küsis: „Maene, mis asi waewab sind, et sa nõnda kurb oled?“

„Oh! sina wanake tead nüüd, mis mind kurvastab,“ ja läks sandi juurest minema.

Teisel päewal kõnnib jälle proua, nagu mõtteid täis mööda uulitsaid. Sant astub proua juure ja küsis: „Räägi ometi, mis sull wiga on, ma tahan sind õpetada?“

Proua räägib sandile oma kurvastuse põhjuse ära. Sant ütleb: „Mine homme hommiku kalapüüdjate juure ja osta esimene kala, mis püüdjad noodaga merest wälja tõmbawad, enesele ja joo see kala ära, aga ära sa kellegile anna; siis saad sina, mis sa soowid.“

Proua läks, ostis esimese kala kalameeste käest, ja andis tüdrukule kätte pärast ära praadida. Tüdruk lõi kala soolikad seest wälja ja wiskas mõisa õue päale maha. Aga mõisa pull tuli ja sõi kala soolikad ära. Tüdruk praadib kala, aga unustab proua keelduse ära, ja mekkis kala, kui prouale praadis, et kas kala tüma on. Kui kala tümaks oli saanud, wiis tüdruk prae proua kätte, ja proua sõi ta wiimase kui raasukese ära.

Teisel hommikul oli proual poeg, tüdrukul poeg ja pullil poeg.

Poisid kasvawad jõudsasti ja oliwad warsti suured mehed. Poisid peawad nõu, mis nüüd tarwis tegema hakata. Dige tarwis reisima minna. Proua poeg läheb, lasseb sepa juures seitsmepuudalise reisitepi teha. Tüdruku poeg lasseb seitsmeteistkümnepuudase tepi teha. Pulli poeg lasseb kahekümneseltsme puudase tepi teha ja siis lähewad kõik kolm reisima.

Kui nad juba mitu nädalat oliwad reisinud, siis tuli neile üks maja ühes suures metsas wastu, nad lähewad sisse, aga majas polnud mitte inimese hinge.

Nad lähewad tallide juure ja tallid on kõik nuumhärgi täis. Sääl ütleb pulli poeg: „Proua poeg, sina jääb siia ja tapad neli nuumhärja ära, ja keedad meile õhtuks leent, meie lähme kahetsegi jahi pääle!”

Kui parajasti leem keeb, tuleb suur heina koorm õue pääle ja kõik nuumhärjad koorma kallale sööma, ja üks wanamees tuleb koormast wälja ja läheb, küsib koka käest: „Anna mulle süüa?”

Kokk annab kulbi ja wanamees sõi leeme paja tühjaks. Siis wõttis wastse kapi ja pekkis koka kere täis ja ise läks minema. Teised mehed tuliwad jahilt kodu ja peawad tühja kõhuga magama heitma.

Teisel päiwal jäi tüdruk poeg kodu leent keedma. Ta tappis kahetse härja ära. Kui leem parajalt kees, tuli suur heina koorem õue pääle ja härjad kõik koorma kallale sööma. Koormast tuli suur wanamees wälja, läks, küsis koka käest süüa. Kokk andis kulbi ja wana sõi katla tühjaks; siis pekkis hõbekapiga koka kere täis ja ise läks minema. Kui jahilised kodu tuliwad, siis pidiwad nad tühja kerega magama heitma.

Kolmandamal päewal jäi pulli poeg kodu leent keetma. Ta tappis 12 härja ära, pani katla tulele ja hää tule alla. Korraga tuli suur heina koorem õue pääle ja loomad koorma kallale sööma. Koormast tuli suur wanamees wälja, läheb tuppa, küsib koka käest: „Anna süüa?”

Kokk wõttis oma kapi, harris wanamehe täi linna pihku, siis pekkis ta wanamehe kere täis. Kui wanamees lahti pääsis, siis jooksis ta nii waluga minema, et ukse piidad maha wiis. Ta läks õue pääle suure kiwi juure ja säält läks ta maa alla. Kui jahilised kodu tuliwad, siis sõiwad nad, et aitas mitu nädalat.

Järgmisel nädalal ajas pulli poeg teised metja korni tegema, ise läks linna, ostis säält kõie ja kella, siis läksiwad kiwi juure. Pulli poeg ütles: „Teie laste

mind siit august kornwiga maa alla Kui mina kella helistan, siis tõmmake mind jälle ülesse. Eht mul kulub jälle mitu nädalit ära, aga te peate siin ikka ootama!"

Kui pulli poeg maa alla oli saanud, hakkas ta edasi minema. Tal tuli wafkinn wasta. Ta näeb, et see linn inimestest tühi on. Mis linn see on, et nii inimeste puudus?

Korraga hüüab üks hääl: „Mees, tule siia!"

Ta waatas ümber ja näeb ühe ilusa tüdrukut läbi aina wälja wahtwat. Ta läheb tüdrukut juurde.

Tüdruk ütleb: „Kuidas oled sa siia saanud? Siit ei pääse keegi ära!"

„Ega see asi ikka nii hull ole kui sa räägid?" ütleb pulli poeg. „Kus teie peremees on?"

„Ta on wäljas, aga tuleb warsti tagasi. Tuleb siis, kui maa kolm korda wäriſeb."

„Ma heidan magama. Kui maa esimest korda wäriſeb, siis aja mind üles!"

Kui maa esimest korda wäriſes, siis ajas tüdruk poisi magamast üles ja räägis: „Kui kuri waim sind siin näeb, siis annab ta sulle kolm rammu wähendawat wiinapudelit, mis sa pead ära jooma. Ise ta joob kolm rammu kaswatawat pudelit ära ja siis surmab ta sind ära. Aga mina wahetasin pudelid ära; rammupudelid on tema ſangi jalge otsas ja rammu wähendawad pää otsas."

Maa wäriſes teist ja kolmat korda ja kuri waim astus sisse. Nuttu läks ta, tõi ſangi jalge otsast kolm pudelit poisi ette ja jõi ise pääotsast kolm pudelit tühjaks. Ta tahtis mõõka ſeina-päält wõtta, aga mõõk kulus maha; ta tahtis mõõka maaſt ülesse wõtta, aga ei jaksanud. (Hakkas pahandama): „Tüdruk, sa oled siin pudelid wahetanud!"

Kui pulli poeg oma pudelid ära oli joonud, tõusivad ta käed ilma tahtmata üles. Ta võttis kapi ja lõi kuradile pähe, nii et taht tülfi sinist wett maha jäi.

Kui pulli poeg jälle tüki maad oli edasi läinud, tuli talle hõbelinn vastu. Ta näeb linna niisama tühja olevat kui wastlinna.

„Mees, tule siia!“ hüüab korraga hää. l.

Pulli poeg waatab ümber ja näeb ühe ilusa tüdrukut afnast wälja waatawat. (Tüdruk hüüdma): „Onnetu mees! Kudas oled sa siia saanud! Siin ei ole muud loota kui surma!“

„Ära tühja juttu räägi! Ega see surm nõnda narr ole, et teda peaks kardetama!“ ütleb pulli poeg.

„Minu peremees saab warsti koju tulema, siis lööb ta sinu pää otsast ära!“

„Kunas su peremees koju tuleb?“

„Siis kui maa kolm korda wäriſeb!“

„Ma heidan magama! Kui maa esimest korda wäriſeb, siis aja mind üles!“

Kui esimest korda maa wäriſes, siis ajas tüdruk pulli poja üles ja andis talle kuus pudelit rammuwiina ja käsſis ära juua, kui maa teist korda wäriſeb. „Sest kui kolmat korda maa wäriſeb, tuleb kuri waim sisse ja kargab kohe su kallale. Kui üks lahti läheb, siis löö kohe talle pähe, enne kui ta sinu kallale saab karata. Tema pää läheb küll otsast ära, aga pää läheb, kui joob 6 pudelit rammuwiina tühjaks, teha otſa tagasi. Aga ma olen pudelid ümber wahetanud!“

Teist korda wäriſes maa ja pulli poeg tühjendas wiimast pudelit. Kolmat korda wäriſes maa ja kole kuri waim astus sisse. Pulli poeg lõi ühe hoobi ja kurja waimu pää weeres teise kambri. Tüdruk läks, tõmmas pahema jalaga kolm risti kurja waimu kaela otſa. Pää weeres tagasi ja kargas küll kaela otſa, aga ei hakanud külge.

Pulli poeg lõi kuus hoopki oma krepiga enne kui keha kadus ja kehast oli mõni pisike lihanaru pörandal maas.

Kui pulli poeg jälle tüki maad oli ära käinud, tuli temale kuldlinn vastu. Tseenesest mõtleb ta: niisama tühi kui teisedgi linnad!

"Mees tule siia!" hüüab hääl.

Pulli poeg waatab ringi. Jällegi waatab ilus tüdruk afnast wälja.

"Rahju sinust, noormees, et sa nii wara pead surema!" ütleb tüdruk.

"Mis jutt see on? Siin maa all linnades ei kuule muud räägitawat kui aina surmast!"

"Kui minu peremees koju tuleb, siis ei saa ükski hingeline siit pääseda!"

"Kunas sinu peremees koju tuleb?"

"Siis kui kolm korda maa wäriseb!"

"Ma heidan magama ja panen pää su sülle. Sa otfi nii kaua mu pääd kui esimest korda maa wäriseb!"

Kui tüdruk natukesel aega sai pääd otsinud, wärises esimest korda maa. Tüdruk ajas pulli poja maast üles, aga pulli poeg magas nii raskesti, et tüdruk tule sse ta pää pääle pani ja ta (seda wiisi) üles äratas.

"Säh, joo ruttu need 9 pudelit tühjaks, et sa jaksad. Kuri waim on tulemas! Ja siin on ta isaija mõõk. Kui kolmat korda maa wäriseb, siis tõmba mõõk kolm korda pahema jala alt läbi ja löö temale (= k. waimule) keß päälage!"

Teist korda wärises maa. Pulli poeg wotab; mõõk teises käes ja kepp teises käes. Kolmat korda wärises maa, üks läks lahti ja kuri waim astus sisse. Pulli poeg lootis oma krepki pääle. Kui ta ühe hoobi krepiga sai löönud, läks ta kepp pooleks. Ruttu tõmmas ta mõõga pahema jala alt kolm korda läbi ja lõi

fiis kurjale waimule teist päälage. Pää läts lõhki, teine pool kargas teine poole pääd maha.

Pulli poeg oli rõõmus, et hõlpsasti sai kuradist wõitu. Aga poolikud pääd lätsiwad maas ühte ja kargasiwad teha otja. Nuttu jooksis kurat sängi juure ja jõi 6 pudelit pääotfäst tühjaks, otfis seina päält isatja mõõka, aga see oli pullipoja käes.

„Tüdruk, sa oled mu wiinapudelid wahetanud ja mu mõõga ära warastanud!“ karjus kuri waim.

Tüdruk andis pullipojale weel 3 pudelit rammu wiina ja kaskis 6 hoopi kuradile pähä lüüa. Pulli poeg raius 6 hoopi. Pää läts 6 tütkis, aga teha jäi ikka püsti.

„Raiu teist 6 hoopi tehasse!“ kaskis tüdruk.

Pulli poeg lõi 6 hoopi teha sisse ja fiis oli kuradi sugu alt ilmast kadunud.

Tüdruk andis ühe tuldkeri pulli pojale mälestuseks et kui seda wasta päewa ringi keerata, fiis kaob meie linn ära ja läheb selle kera sisse. Ja kui kera saab mööda päewa ringi keeratud, fiis tuleb linn kerast wälja.

Pulli poeg tegi proowi ja linn oligi kadunud. Nüüd lätsiwad nad hõbelinna. Hõbelinna tüdruk andis hõbekeri poisile mälestuseks. Säält lätsiwad wafklinna. Wafklinna tüdruk andis wafkera.

Nad lätsiwad kõit augu alla. Säält helistas pulli poeg kella. Suur korn tuli alla, wafklinna tüdruk pandi korni sisse ja tõmmati ülesse. Pulli poeg helistas jälle kella ja korn tuli alla. Hõbelinna tüdruk pandi korni ja tõmmati ülesse. Pulli poeg helistas jälle kella. Korn tuli alla, tuldlinna tüdruk pandi korni ja tõmmati ülesse. Pulli poeg helistas jälle kella, aga korni ei tulnud enam alla, ehk küll pullipoeg seda helistas.

Mis hää nõuu nüüd ette wõita? mõtleb pulli poeg. Nüüd on neil ülewel tüdrukuid küllalt ja jääb weel järelegi. Ma oleksin wõinud enne ennaft lasta

ülesse tõmmata, siis oleksin ise tüdrukud ülesse tõmmanud, oh ma lollpää!

Ta tõndis augu all edasi tagasi ja mõtles oma lolluse üle, kui korraga pisike meheke ta juure sigineb ja küsib: „Mis sa muretsed siin, mees?“

Kui pulli poeg oma lugu ära oli rääkinud, ütles väike meheke: „Praegu on küll häda juur; eht pika päale paraneb. Näe, sääl puu otsas on kottka pesa. Mine, kata mütsiga pojad kinni, suur rahe pilw on tulemas; rahe peksab pojad furnuks, sest wana kottkas ei ole kodu!“

Bullipoeg pani mütsi kottka poegade päale. Kui wana kottkas koju tuli, leidis ta mütsi poegade päält. Tal oli hää meel, et pojad elus oliwad, sest iga aasta oli rahe pojad furnuks peksnud. (Kottkas ütles): „Et sa mulle korra ju hääd teinud, siis tee mulle weel üks meelehää. Siin ligidal elab furjawaimu emaema ja tema walitseb minu üle. Kui sa selle ära tapaksid, siis oleks see riit puha minu pärast ja ma tahan sind siis siit ülesse ilma wiia!“

„Kui see mul võimalik, siis tahan ma temale otša päale teha!“ ütleb pulli poeg.

(Kottkas õpetama): „Sa lähed ta juure ja kaupled ennast sinna karjapoisiks. Ta lasseb loojused lahti ja annab sulle ühe wile, kellega sa pead lojusid kottu kutsuma. Aga kui sa seda wiled puhud, siis lähewad lojused weel kaugemale. Seda wilet ei pruugi sa muul ajal puhuda kui hommikul. Küll ma tulen ja aitan sul õhtul lojused koju ajada!“

Bullipoeg läheb wanamoorile ennast karjaseks kauplema.

Wanamoor ütleb: „Kui sa õhtul ühegi lojuse peatsid metsa jätma, siis ma su pää otsast wäänan!“

Hommikul läheb pullipoeg wilet lüües karja. Kõige päew ei näinud ta lojuse hinge. Need olivad metja kõige paksemasse lihnikusse ära peitnud.

Õhtul päewa weeru ajal ajas kottas kõik sääsed ja parmud lojuste kallale ja lojused tuliwad suure kiili jookshuga karjase juure. Karjane ajas lojused kõik talli.

Wanamoor luges lojused üle. Kõik olivad alles. Ei wõinud karjasele midagi teha.

Teisel päewal läheb karjane karja. Lojused jooksewad tüma sohu, kus karjane ligi ei saa. Kottas lendas õhtul lojuste pääl ja saatis nõelussid lojusid nõelama. Lojused paniwad kiili jookstes karjase juure. Karjane ajas nad talli ja oligi õhtul.

Kolmadamal päewal läheb karjane karja, lojused jooksewad kõik merde, õhtul lendab kottas mere pääl ja saatis kõik kalad lojuste kallale. Lojused tuliwad kõik merest välja karjase juurde. Kottas lastis karjase juure maha ja ütles: „Kui sa lojused talli ajad, siis jää talli ukse kõrwa seisma. Sääl seinä pääl ripub wanamoori mõõk. Kui wanamoor pää ukse wahelt sisse pistab, siis löö üks ainus hoop wanamoori kaela soonte pääle. Kui ta pää otjast maha ei lähagi, ära sa teist korda löö. Kui sa faks korda lööd, tuleb talle hirmus suur jõud ja siis oled sa kadunud!“

Karjane ajas lojused talli, ise jäi talli ukse kõrwa seisma. Wanamoor tuleb lojusid vaatama, pistab pää ukse wahelt sisse ja küsib: „Kas lojused kõik alles?“

Karjane lõi mõõgaga ühe hää hoobi wanamoori kaela pääle ja wanamoori pää jäi otja ripatile. Wanamoor karjuma: „Löö teine kord weel!“ Aga wõta näpust, kas karjane weel lõi!

Kottas tuleb sinna. Nad tapsiwad 300 lojust ära, paniwad 150 tiindrit liha kummagile poole kotta tiirwa pääle ja karjane keskkohta. Kottas tõusis lendu.

Kui ta tagasi waatas, wistas karjane talle tüki liha noka wahesele.

Uga wiimaks sai liha otša. Kottas hakkas ära wäsimä ja nad ei olnud weel ülewel ilmas. Karjane lõikas oma sääre marjad ära ja wistas kotta suhu. Kottale tuli uus jõud ja warsti jõudsiwad nad ülesse ilma.

„Kust ja niisugust hädä liha said?“ küsis kottas.

„Kui sa wäsimä hakkasid ja liha otšas oli, siis lõikasin ma oma sääremarjad ära!“ wastas pulli poeg.

Kottas offendas sääremarjad wälja ja andis pul. li poja kätte, kus see jälle oma koha pääle tagasi pani.

Pulli poeg pidas aru, kuhu poole minna. Kus ta päästetud tüdrukud?

Ta pistis selle maja põlema, kust õue päält ta kord maa alla oli läinud ja hakkas siis linna poole minema. Dinnas saab ta kuulda, et kuningas oma nooremat tütart tahab mehele panna. Tütar ei taha minna. (Ütleb), et siis tema läheb mehele, kui tema peigmees temale kuldtoõlla ühe öõga teeb ja teise öõga kuldkingad ja kolmanda öõga kuld krooni.

Pullipoeg mõtleb: kirwase päralt! Remad tahawad mu pruuti ära wõta. Uga ma tahan neile näidata.

Mehikesele tuleb ometi meelde, et riidu hakata nende meestega wõimata, sest kepp sai allilmas katti löödud.

Ta läheb kuninga lossi. Kui tüdruk poeg ja proua poeg pulli poega nägiwad, pugesiwad nad salaja uksest wälja ja katsusiwad, et saiwad minema. Sääl tundsiwad kuninga tütreid pulli poja koha ära ja ütlesiwad: „See on meie päästja, sellele tahame minna, kui ta aga meid peaks tahtma!“

„Kas see mees kuldtoõlla, kuldkingad ja kuld krooni teeb?“ küsis kuningas

„Jah, see mees wõib kõik ühe öõga teha!“ ütles noorem tütar.

Teisel hommitul tuleb pullipoeg, kuldtohd, kuld-
kingad ja kuld kroon kaasas. kuningal tütrele kosja.

Kuningal ei ole selle wastu midagi rääkimist. . .
Toredad kuninglikud pulmad saidwad ära peetud, mis
kolm kuud kestsiwad.

Kuninga wanemad tütreid otsisiwad proua ja tü-
drukse poja üles ja kosisiwad need enestele meheks.

Ja kui nad weel ära ei ole surunud, siis elawad
nad weel praegu.

Mart Wolku juust

Kolm kasuwendu.

J. Holst Nöwallt.

Ennemuieste künnud üks peremees oma põlbu ja
selle küntud põllu asemele tulnud järv, — siis wisatud
jellest järwest üks suur haugikala. wälja ja hääl üteli-
nud järwest mehele: „Wõta see haugikala ja anna
tüdrukule kätte, et ta sest suppi keedab, aga kellegile sest
kalast ja supist katsuda ei anna ega ise ka ei meki,
enne kui wanaema saab seda suppi ja kala katsunud,
mis teil kodu on.“

See wanaema olnud üks hirmus tark nõid ja
rahwas arwanud, et see wanamoor inimene ei olegi,
waid arwanud teda wanakurabi ema olewat. Nõo
hää küll, mees wiinud kala kodu ja annud tüdrukule
kätte ja käskinud sest kalast suppi keeta, aga mitte kelle-
gile enne anda ega ise ka mitte katsuda, enne kui wana-
emale kõige pealt saab antud. Tüdruk keetnud suppi.
Aga wana mära ja koer olnud ka tüdrukule ligi, kui
tüdruk suppi keetnud. Tüdruk mõtnud supi päält
kulbiga wahetu ja wisanud maha, aga koer laskunud seda
wahetu maast ja mära söönud ka seda wahust rohku
sealt maast ja tüdruk mõtelnud: mis see teeb, ma
mekin ka, mis magu sel supil on.

Saanud supp valmis, antud siis wanaema tätte; see söönuud ja wanalemal pole sest wiga midagi olnud. Aga waata imet. Aasta pärast olnud kõigil kolmel pojad, märal ja koeral ja tüdrukul ja kõik inimese lapsed.

Noo hää küll, pojad kaswanud kõik suurteks meesteks ja kui nad kahetümne aastaseks saanud, tulnud neil mõte wõeralt maalt minna naist tooma. Hobust ei olnud neil kellelgi ja siis läksiwad endale hobuseid otsima. Tüdruku poeg ja mära poeg saiwad endale hobused, aga koera poeg ei saanud omale hobust. Tüdruku pojalt oli niisugune hobune, kes ühe sammuga laks wersta astus, ja mära pojalt oli hobune, kes ühe sammuga ühe wersta astus. Koera poeg, nimega Juhan, teiste nime ma ei tea, läks hobust otsima ja talle tulnud üks wana mees vastu, see küsinud: „Juhan, kuhu sina lähed?“

Siis Juhan küsinud: „Kuulewanamees, juhata mulle üks niisugune hobune, kellel kolm wersta üks samm!“

Siis wanamees öölnud: „Waata, Juhan, sääl lageda söödi pääl on üks suur kast ja sääl kase all on üks kiwi, wõta see kiwi ära ja siis leiad sealt alt hobuse ja lase seda hobust kolm päewa kaeru süüa, siis jõuab tema sind kanda.“

Siis läks Juhan ja wõttis selle hobuse; sääl oliwad waljad, Juhan ajas waljad hobusele pähä, istus selga ja sõitis oma kodu, siis walmistasiwad nemad kõik kolm tee pääle wõeralt maalt naist tooma.

Kui nad esimese päewa oliwad ära sõitnud, siis jäiwad nemad ühe suure silla juurde öömajale ja siis heitsiwad liisku. kes esimese öö wahtjaks jääb. Ja liisk langes mära poja pääle, ja jäeti mära poeg esimese öö wahtjaks. Siis tulnud ühe päega wanapagan. Kui hakanud maadlema, wõtnud mära poeg wanapagana ja wirutanud põlwest saadik maa fisse ja siis

löönud wanapagan mära poja ka labajalast saadif maa sisse, aga mära poeg wõitnud ifka wanapagana ära, et wanapagan wiimaks putsele pannud.

Kui nad teise päewa oliwad ära sõitnud, jäänud nad jälle ühe silla juurde öömajale, aga teine õhtu langenud liist tüdrukü poja pääle wahti jääda, aga ta ei julgenud jääda ja palunud koera poega ja koera poeg jäänud siis teiseks ööks wahti ja teisel ööl tulnud kahe pääga wanapagan.

Siiis kui nemad maadlema hakanud, wirutanud koera poeg wanaturadi kaenla aukudest saadif maa sisse, aga wanaturat tahtnud weel uuesti wasta hakata, siis wõtnud koera poeg ja wirutanud wanapagana kõif maa sisse, üksnes sarwe otsad aga jäänud wälja.

Wanakõhn näinud, et abi ei hakanud midagi, pannud lippates minema et tolm taga.

Kui nemad kolmandama päewa olnud ära sõitnud, saanud nemad ühe jõe äärde, siis tulnud koera pojal enda eest wahtis seista.

Siiis tulnud kuue peaga wanapagan, see küsinud kohe: „Kui tüdrukü poega mulle ei anna, siis sõõn teid kõif kolmekesi nahka!“

Koera poeg öölnud: „Ei, seda luba ma ei anna.“ Waatame enne, kumb alamaks jääb. Siiis kui nemad maadlema hakanud, wirutanud koera poeg wanaturadi labajalast saadif maa sisse ja siis löönud wanapagan koera poja põlwest saadif maa sisse. Koera poeg wihasstanud selle üle ja wõtnud wanapagana ja wirutanud arudest saadif maa sisse, siis löönud wanapagan koera poega, aga pole enam jõudnud lüüa kui labajalast saadif. Koera poeg wõtnud ja wirutanud wanapagana rinnust saadif maa sisse. Siiis tahtnud wanapagan weel wastu hakata, aga koera poeg ei lasknud enam ja wõttis ja wirutas wanapagana lõugadest saadif maa sisse ja siis hakanud peksuma nii kawa takka,

et enam sarwedgi pole paistnud siis pannud wanapagan putte.

Ja siis hakanud nemad jälle edasi minema ja õhtuks saanud nemad ühe sauna juurde ja palunud sinna öömajale ja wanamoor öölnud: „wõite jääda.“ Aga see wanamoor olnud wanafuradite ema, aga nemad ei teadnud sest midagi. Öösel pärinud wanamoor: „Kuhu teie lähete ja mis teie ajate?“

Siis öölnud nemad: „Läheme mõeralt maalt naest tooma. Kui jälle hommik tuli, hakkasivad nemad minema ja üks juhtunud neist tagasi vaatama ja näinud, et wanamoor tuleb järel, pealmine mott pilwe küljes, aga alumine maa pääl ja tahab neid ära neelata. Siis tõmmanud wanamoor tüdruk poja ja mära poja omale kõhtu, aga koera poega ei ole kätte saanud ja sõitnud tuhat nelja ja saanud ühe sepa juurde ja palunud seppa, et: võta mind kõige hobusega sepa patta. Sepp annud luba ja koera poeg ajanud sisse.

Siis tulnud wanamoor ja ütelnud: „Kui sa mulle seda meest kätte ei anna, siis neelan ma sind kõige sepapajaga oma kõhtu.“

Sepp öölnud: „Palun wiis tundi aega, siis annan tema kõige täiega kätte.“ Siis teinud sepp koera pojale 5 puudalise raudkangi, annud selle koera pojale kätte, aga koera poeg hakanud proovima, kas on ta tugew. Nii kui ta murdnud kahe käe wahel, läinud kang krõpsti katki. Siis teinud sepp koera pojale 15. puudalise raudkangi, siis proovinud koera poeg, kas see on tugew ja see nõrkunud parajaste.

Siis tulnud wanamoor seinä taha ja küsinud: „Anna ta mulle nüüd kätte.“

Sepp öölnud: „Torka nüüd oma keelega seinast auk läbi, siis annan ma ta sulle kohe keele pääle.“ Siis torganud wanamoor keelega seinast augu läbi, sepp krabanud tangidega keelest kinni. — Juhhan läi-

nud kangiga wälja ja wirutanud wanamoorile selga. Wanamooril tulnud selle hirmja waluga kõik wälja, mis tal iial sifitonnas olnud. Lühdraku poeg ja mära poeg olnud weel elus. Siis peksnud Johan nii kaua wanamoori, et wanamoor wiimaks paluma hakanud, et enam midagi koerust ei tee. Noored mehed hakanud jälle minema ja pea saanud nad sinna linna, kus nende armukesed olnud. Igakuks wõtnud siis oma armukese oma seltsi hobuse selga ja hakanud kodu poole reisisma. Saanud nemad tütti maad ära käinud, tulnud, neil üks soo wastu ja see tuntud wanamoor neil keltanud suure pika palgi pääl: „Siit, siit lapsed, mujalt on nii tüima, et teie ära waate!“

Aga koera poeg Johan läinud ja annud oma raudkangiga mehise wopsu talle küüru pääle, et wanamoor pikali kukunud. Johan trampinud siis wanamoori nii sügawale tüima soo sisse, et enam wälja põle paistnud ja siis saanud nemad enda tartusega õnnelikult seft tüima soost üle.

Kui nad tütti maad oliwad edasi läinud, jäänud neil kõigidel perssed haigeks hobuste seljas istumise ja waata: tee äärde oliwad toredad istmed pehmete wiltidega walmis pandud; teised kippunud istuma, aga Johan öölnud: „Istuda meie ei wõi mitte, ward katsume, et aga koju saame!“ Wiimaks tulnud õhtu kätte ja nemad jäänud ühe lageda söödi pääle öömajale; teised ei ole julgenud wahi pääle jääda ja koera poeg Johan jäänud siis jälle wahti. Homiku hakanud jälle kõik minema. Kui nad tütti maad oliwad edasi kodu poole läinud, tulnud neile kõigile kange uni pääle. Ja waata, toredad woodid olnud tee ääre pandud, uhked magadisriided, et maga kui paron; teised tahtnud magama heita, aga koera poeg Johan pole lastnud ja öölnud kõigile, et tema öösel kuulnud, et kaks tütti rääkiwad, et meie oma kawalusega neid kätte

pole saanud siis peavad nad raske une kätte ifta jääma, et meie nõnda neid kätte saame.

Teised mõtnud ka seda uskuda ja läinud siis igamees edasi; pea kadunud uni ja nad läinud üks hea tütt mand üsna ilma taktistusega edasi.

Aga pea tulnud neil kõigil kange sööma nälg. Ja waata, laud olnud tee äärde pandud, kõigi kallimad road pääl. Igamees oleks hää meelega sööma hakanud, aga koera poeg Suhan teelnud kõiki ja läinud siis igamees sest kiisatuse paigast mööda ja peagi saanud nad kodu, kus neid suure rõõmu ja auga vastu võetud. Teinud siis igamees juured pulmad, kus rohkeste noorte paaride auks klaasijid kokku lööbub ja pärast seda ei ole enam wanapagan neid piinamas käinud.

Kui nad veel surunud ei ole, siis elavad nad veel praegu rõõmuft ja õnnelikku abielu.

Kassipoeg.

Järwamaalt Umblast. — Lasteta proua igatseb last. Sant õpetab: tarwis iseäralikku kala muretseda ja süüa. Suhtumise kombel sööwad sama kala ka tüdruk ja kass. Pea kõigil kolmel pojad: proual, tüdrukul ja kassil. Proua teisedgi lapsed enese juure kasvatada. Kassipoeg täiesti inimene ja otsata tugew; hataatse Swan Koskaks hüüdma. — Pea kõik kolm reisisima. Sõuawad wanapagana majasse. Palju loome. Wastikas rääkima: loomad nõiutud inimesed, kellega wanapagan sõidab. Minagi inimese laps. Swan Koska paneb noa laua pääle ja ütleb: ise lähen wälja. Kui nuga werd tilgub, päästke loomad kõik lahti! — Kuid waim Swaniga mõitlema. Swan Koska wastase nii maha, et sinine suits järel. Teine ja kolmas Mii-sama. Wiimaks wana kuri waim. Lööb Swani põl-

wist saadit maa sisse. Iwan wistab saapaga wasta maja. Wõitleb edasi. Iwan wistab teist korda. Loomad lastakse lahti. Loomad appi, tapawad wana kurja waimu. Saawad inimesteks. — Iwan edasi. Kuuleb : wanapagana eit tahab tütreid moondada : ühe hallitaks, teise rohuaiaks, kolmanda roogadega lauaks. Iwan häwitab kõik kolm ära. Jõuab sepapatta. Wanapagana moor järele. Palub abi Iwani wasta. Iwan käsib filmad kinni panna, suu lahti ajada. Wanamoor teeb. Iwan raudkepi tuliseks, pistab wanamoori kurtu, tapab wanamoori.

Kolm wenda.

Wirumaalt Haljalast. — Mõisnikul ei lapsi. Opetatakse : püütagu tiigist kala, söödagu. Saadakse kala. Kala sööb proua, maitseb kõõgitüdruk, kondid närrib kass. Pea proual, tüdrukul ja kassil ühel ajal pojad, kõik täiesti ühesugused. Kassi poega hakatakse Iwan Koskiniks hüüdma. Poisid kasvawad, saawad väga tugewateks, kõige tugewamaks Iwan Koskin. Kõik kolm reisima. Tuutakse hobused. Esimene wajutab Iwan käega kottu, teise põlwist kõweraks, kolmas kõlbab. Iga wend hobuse selga, 3 koera kaasa, siis edasi. Wiimaks ühte talusse. Wanamoor üksi kodu. Paluwad õomaja. Wanamoor wasta : Ei wõi, siin käiwad kurjad waimud inimesi söömas. Juhatab silla alla. Lähewad. Warsti kuri waim. Kutsub wõitlema. Iwan tapab kurja waimu. Teisel õhtul niisama silla alla. Jälle kuri waim, jälle tapab ta Iwan. Kolmandal õhtul Iwan jälle silla alla, wennad majasse. 12 sarwiline kuri waim ilmub, 12 koera ees. Wõitlema. Iwanile häda kätte. Wiskab mahategemise järele saapaga wastu maja, et wennad appi tuleksiwad. Wennad magawad. Kuri waim ikka enam Iwani kallale.

Iwan lööb teise saapaga korstna puruks. Mürinast är-
 lawad wennad, tulewad appi, wõidawad kurja waimu.
 — Edasi. Tore maja toredate söökidega. Iwan põ-
 letab maja. Edasi. Tore rohuaeä kõige paremate
 õuntega. Iwan põletab rohuaia. Edasi. Tore kaew
 kõige parema terwise weega. Iwan kaewu kiwa täis.
 Iwan seletama: Müüd kurja waimu kolm poega ja
 kolm tütarõ otõas, aga ema on alles. Maja, rohuaeä
 ja kaew oliwad kurja waimu tütreä. — Jõuawad se-
 papaja juurde. Iwan ütleb, et kurja waimu ema
 warsti sinna. Sepad lubawad wastu wõtta. Ema il-
 mub: Kus Iwan! — Sepad: Magab siin. Tee suu
 lahti, silmad kinni, paneme ta sulle suhu! Sepad
 wõtawad tuest punase alasi, wiõkawad wanamoori
 kurku. Lahti sest waenlastest.

Edasi enestele naifi otõima. Kuningal tütar.
 Kuningas Iwanile: Peigmees peab koti kulda tõsta
 jaksama. Tuuakse kott. Kuningal pole nii palju kulda
 kui Iwan jaksab tõsta. Kuningas: Dõõsel weel sula-
 sega wõitlema. Iwan kuue toolile inimese moodi is-
 tuma. Teisest tuast karu sisse. Karu arwab kuube
 inimeseks; kallale Iwan takka karu turjale, weab kä-
 pad selja taha, seob kottu. Hommikul tullakse waatama.
 Iwan karuga wasta. Iwan tapab karu. Saab tütre
 Ei taha, annab prouapojale, kes temaga ühte nägu.

Iwan läheb tüdrukupojaga teise kuningriiki.
 Säälgõ kuningatütrele kosja. Tingimine: õõ otõa puu-
 järki walwata. Iwan walwab: hiilgawad silmad puu-
 särgis. Teeb puusärgi wagusaks. Kuninga wäimeheks.
 Annab pruudi ometi tüdrukupojale. Edasi. Kolman-
 dama kuningatütrele kosja. Saab selle enesele. Pu-
 mad algawad. Pulma ajal sõnum: waenlased wäljas.
 Iwan üffi wasta. Laob waenlased ühte hunikusse.
 Kes liigutab, saab surma. Waenlaste kuningas rahu
 paluma. Tehakse rahu. Waenlaste kuningas ütlema,

et temalgi wäimeest tarwis. Iwan lubab muretjeda. Saadab Tuhka-Matši wäimeheks. Kuningas küsib : kes oled. Tuhka-Mats : karjane, nüüd aga kosilane. Kuningas : kes hää karjane, sellest saab hää kuningasgi ! Tuhka-Mats saab kuninga wäimeheks ja riigipärijaks. Tuhka-Mats walitsenud väga hästi. Kõik inimesed olnud õnnelikud.

Õnne otsijad.

Pärnumaalt. — Kolm wenda õnne otsima. Metsa tühja majasse. Laudas palju härja. 2 wenda metsa, kolmas tapab härja. Leent keetma. Watšapikkune wanamees jänese seljas. Wanamees sööb leeme ära. Teisel päewal teine wend keetma. Riisamasugune lugu. Wanem keetma. Wanamees jälle platsis. Wanem wend kiilub wanamehe habet pidi tammepalgi külge kiini. Jänes wiib wanamehe kõige palgiga ära maa alla. Wennad järele. Lõss wasta. Lõssi tüdruk selatab : wanamees wanapagan, jänese ta hobune. Tapawad wanapagana. Wõtawad kulda ja tüdruku kaasa. Jõuawad alles 7 aasta pärast koju.

Karu poeg.

Wirumaalt. — Kuninga tütar efsinud metsa ära. Saanud karuga 2 poega ; 1 nork, teine väga tugew. Pojad pärast teenistust otsima Tugew sepa juurde. Taob taja. Sepp käsib paremini taguda. Taob alasti maa sisse. — Nõuab palgats aastatöö eest raudkepi. Sepp tagunud puudase kepi. Karupoeg katki nagu õlke. Sepp 10 puudase. Seesama palk 20 puudase. Weelgi nork. 40 puudase. See kõlbab. — Karupoeg läheb edasi. Saab weepöörajaga totku. Kaasa. Tabab mäepöörja. Kaasa. Lõssi juurde.

Sääl mõrtsukad. Döfel karupoeg kuulab nende kurja nõuu. Tapab mõrtsukad. Edasi kuningas juurde. Kuningas karupoja sõrmes oma tütre sõrmust. Kuningas saab kuulda, et tütar alles metsas karu juures elab. Kuningas laskeb tagasi tuua. Karupoeg pärast kuningaks.

Karu-Iwan.

Bärnumaalt. Döstamaalt. --- Wanematel 3 poega, kolmas, Karu-Iwan lollakas. Iwan maailma tööd otsima. Heidab töölistele kotaks. Endisel korral waksapikkune mees toidu ära söönud. Karu Iwan keetma. Väike mees sööb temalgi leeme ja kaob ise maa sisse. Auf maa sisse järele Karu-Iwan laskeb ennaft kõitega august alla lasta. Jõuab põrgu. Leiab kulda, wile ja mõõga. Saadab kulla korwidega ülesse. Wilistab. Waimud wäljas Karu-Iwan tapab nad. Wilistab weel. Ainult üks waim ilmub. Et ta põrgust wälja ei pääse, piab see waim teda wälja aitama. Tagasi jõudes arnab ühe osa kulda teistele, wõtab faks osa enesele. Elab rikkana edasi.

Karu-Kristjan.

Wiljandimaalt. Põltsamaalt. -- Kuningalt warastatakse 3 tütar. Kuningas lubab tagasitoojatele tütrede naesteks. Wiimaks faks wenda Hans ja Kaarel ja weel 18 aastane noormees Karu-Kristjan otsima. Jõuawad metsas lagedale, sääl karjaaias 100 härja ja kõrwal kõõl wasskatlaga. Kristjan jätab Kaarli tapetud härja keetma, ise Hansuga metsa otsima. Pika habemega wanamees ilmub, pekjab keetjat. Ei räägi teistele. Teisel päewal Hons keetma. Wanamees pekjab Hansugi. Kolmandamal päewal Kristjan keetma. Wanamees kepiga Kristjani kallale. Kristjan wanamees

finni, wasta peksma. Wanamees armu paluma. Kristjan nõudma: kus 3 kuninga tütar. Wanamees juhatas Kristjani kõrge mäe juurde, sääl mäe otsas kuninga tütreid wanapagana poegade naesed. — Kristjan seltsimeestega edasi. Läheb üksi mäe otsa. Sääl tore maja. Majas noorem tütar. Kristjan tunneb, ütleb, et päästma tulnud. Tütar: õues 2 tõrt ja suur kiwi. Üks tõrs annab jõudu, teine wähendab. Kristjan supleb tõrres, jaab hirmus tugewaks. Wahetab tõrred, tõstab kole suure kiwi üles. Warsti wanapagana poeg tagasi. Hakkawad jõudu katsuma. Kristjan wõidab. Edasi teise wanapagana poja juurde. Saab säält 200 puudase mõõga ja ime wile. Wõidab teise ja wiimaks kolmanda wanapagana poja. Nüüd tütardega mäest alla minema. 7 nädalit siowad kõisi ja rihmu kottu, siis endid alla lastma. Esi tütreid. All neid Hans ja Kaarel wasta. Nõuawad: tütreid tunnistagu wandega neid ärapäästjateks. Keerutawad kõie katti, et Kristjan tagasi ei pääseks. Kristjanil wile meelde. Wilistab. Kohe saab kuninga linna tagasi: Hans ja Kaarel ju sääl, tahawad laulatusele minna Kristjan moondab ennast, hakkab neile poisiks. Hansu pruut nõuab laulatuseks mäepäälsid kuldkingi. Kristjan lubab muretseda. Wilistab. Saab kingad. Pruut nõuab mäe päält tõlda. Kristjan muretsheb. Sõidawad laulatusele. Tütar tunneb Kristjani. Wõtab enesele meheks. Kristjan lasseb Hansu ja Kaarli kaugele ära wiia.

Wastase otšija.

G. Sander Wastfelliinast.

Muiste elas üks mees, kes nii kõwa olnud, et mööda maailma käinud enesele wastast otšimas. Korra

fai ta õhtu eel ühe maja juurde, astus sisse ja küsis enesele vöomaja, mis talle ta üks wanamoor lubas, kes üksi sääls kodus oli.

Wanamoori nõudmise pääle, et kes ta on ja kuhu läheb, seletas ta kõik ära. Wanamoor ütles, et tal tats poega on, kes väga tugewad olla, aga need ei olla praegu kodu, olla jahi pääl, tulla õhtuks ometigi koju.

Peagi tulnud pojad koju, aga ei hakanud õhtu jõudu katsuma, ütelnud endid nagu wäsinud olewat.

Wanamoor seadnud neile kõigile kolmele rehetares asemed, ise heitnud kambriisse puhkama.

Dösel hakanud wanamoori pojad nii waljusti norstkama, et wägimees ei saanud filmagi finni.

Wägimees äratanud wanamoori üles, palunud ennast wälja lasta. Wanamoor käskinud uft lahti tõmmata. Ei wägimees saanud. Siis wõtnud wanamoor raudkangi, tõstnud sellega seinä üles ja lastnud säält wägimehe wälja, et kõlkašse hommikuni magama minna.

Wägimees kõhtunud hirmsasti ära. Kui ju ema nii tugew on, mis siis weel pojad. Ei julenud enam magama minna, waid katsunud, kuidas põgenema saanud.

Hommikul üles ärgates ei leidnud wanamoori pojad wägimeest enam eneste wahel. Küsinud wanamoori käest. See ütelnud, et wägimehe kõlkašse juhatanud. Sealt ei leidnud enam kedagi eest.

Nüüd saanud pojad aru, et wägimees ära põgenud.

Wägimees põgenud aga ikka edasi ja edasi, seni kui ühele nurmele jõudnud, kus üks väga suur mees tünnud. Väinud selle juurde ja palunud, et see teda wanamoori poegade eest kaitseks.

Need tulnudgi ju ligi. Kündja käskinud wägimehe oma tasku pugeda.

Wanamoori pojad tulnud ja nõudnud wägi-
mehe wäljaandmist. Suur mees näidanud tasku pääle
ja ütelnud, et säääl ta on küll, aga nende kätte ta teda
ei anna. Kui wanamoori pojad wägisi kallale haka-
nud tükkima, kattunud suur mees säält nurme päält
tamme ja kaitšnud sellega wanamoori poegi enese juurest.

Wanamoori pojad näinud, et selle mehe wastu
ei saanud läinud ära.

Suur mees murdnud tamme küllest oksa ja ütelnud : „Wõi sa mul wägimeest mängid !“ Löönud oksaga
wasta maad, oks läinud tükkideks. Suur mees wõtnud oksakese ja löönud enesele kintsu pääle.

Tõmmanud siis mehikesse taskust wälja. Aga mehikesse oli oksakesega löömine ju ära tapnud.

Teisind (D. Bruhl Metsikut). — Karjapoiss wiiskab wärsiku saba pidi üle oja. Arwab ennast jõumehiks. Läheb wastasid otsima Ohtul suurde metsa fauna eide juurde öömajale. Warsti eide pojad koju : igal ühel karu õlal. Igaüks jõob karu korraga ära. Lubawad homme jõudu katsuda, heidawad täna magama. Karjapoiss nende wahel. Norkamine paneb karjapoissi ühe magaja pealt teise peale lendama. Karjapoiss põgenema. — Teisel hommikul eide pojad järele. Karjapoiss näeb lauafandja, palub abi. Lauafandja käsib oma pükstasku pugeda. Wõitlemine algab. Kaitšja taob kõi lauad wastaste peale katti. Ei wastased tagane. Siis hakkab kiwihunikust kiwa wõtma ja nendega pihta andma. Kallaletungijad taganewad. Wõitja waatab : taskus purustatud mees järel. Kodu kaebawad aga kallaletungijad : „Esite löi peergudega, see oli waluš, aga kui põllufäšnadega hakkas, ei wõinud enam kannatada !“

Härjapõlwlaste õpipois.

J. Schneider Tõbiwas Rõnnust.

Ühel mehel sündinud ühe korra poeg. Kui pois juba suureks olnud kaswanud, wõtnud isa nõuaks poisfi härjapõlwlaste juurde sepaks õppima wiia. Ta pannud tarwilisemad poisfi asjad walmis ja sõitnudgi ühel päewal härjapõlwlaste juure.

Härjapõlwlased wõtnud hää meelega terase poisfi wasta ja lubanud taft kolme aasta jooksul tubli sepa teha, aga sarnase tingimisega, et kui poisfi isa just sel samal tunnil kauplemise ajast pääle, kolme aasta pärast poja järele ei tule, siis jääb pois eluajaks nende juure sepaks ja ei tohi teda enam keegi taga tulla nõudma.

Isa läinud koju ja jätnudgi poisfi härjapõlwlaste juure sepaks õppima, ilma et oleks kartnudgi sarnast härjapõlwlaste tingimist.

Härjapõlwlaste juures õppinud pois kolme aasta jooksul üsna tublisti sepa tööd tegema, millega ta härjapõlwlased wäga rahul olnud. Nad hakanud wiimaks isefestis nõuu pidama, kuida poisfi jäädawalt enaste juure saaks sepaks jätta, kui ta ehk isa juhtuks määratud tunnil järele tulema. Aga nad pole selleks midagi teadnud teha.

Kui kolm aastat täis hakanud saama, tulnudgi isa härjapõlwlaste küla juure ja waadanud ning rehtendanud aega weel hoolfaste järele, sest pole ju warem ega hiljem tohtinud minna kui määratud aeg lubas.

Aega olnud aga weel kuni õhtuni. Isa istunud sellepärast kaljutiinka pääle maha ja hakanud piipu põletama. Härjapõlwlased aga seda nähes saanud oma tugewamad sepapoisid sinna ja käskinud neid üht suurt kiwi üle kalju weeretada ja säält siis poisfi isa selga alla pillutada.

Sepapoisid teinud seda wiisi ja isa saanud surma. Nüüd härjapõlwsastel hää meel. et pois jääd eluks ajaks sepaks. Aga wõta näpust! Kui pois seda kuulda saanud, et tema isa, kes teda tulnud ära wiima, seda wiisi hirmsasti surma oli saanud, siis teinud ta kohe sepapajas ühe kaheteralise hirmsa mõõga ja tapnud kõige suuremas vihas kõik härjapõlwlased wiimse hingeni maha. See pääle korjanud kõik separtiistad kofku ja pannud nad ühes mõõgaga ühe suure aami sisse ja matnud maa sisse ühe kalju künka ligidale.

Seepääle sõitnud ise Soome ja kaubelnud ennast Soome kuninga juure toapoisiks. Kuningas wõtnud poisi wastu ja andnud talle hää hulga lauanuge ja kahwlib hoida ja puhastada ja ütelnud weel: „Kui neist ühe katti teed ehk ära kaotad, siis kaotad oma pää.“

Pois wõtnud noad ja kahwlib wastu ja jääd nud mõneks hääks ajaks toapoisi ametit pidama.

Aga ühe korra juhtunud õnnetus. Ta lõiganud lõuneks leiba, kus juures kuninga kõige kallim lauamuga katti murdnud.

Mis nüüd teha? Ta läinud kohe kuninga käest armu paluma. Kuningat pole aga õnneks toas olnud.

Toapois pannud kohe kattise noa tükiid laua pääle ja läinud ise wälja kuninga sepa juure, et uut nuga teha.

Seppa pole aga pajas olnud, sest ta olnud lõunale läinud. Aga toapoisi õnneks oli sepp kogemata sepapaja ukse lahti unustanud.

Toapois, kellel omal sepatöö wäga selge oli, teinud kohe ise pajas ühe lauanoa walmis. Sepapajast wälja minnes pannud toapois ühe rauatüki pöigiti alasti pääle, millest sepp tagasi tulles aru sai, et keegi tema äraolemise ajal sepapajas käinud. Selle-

pääle läinud kiiresti jälle tagasi ja wiinud kõik noad ja kahvlid, nii palju kui neid ennegi oli, lõuna lauale.

Kuningas tulnud ka selle pääle warsti sööma.

Söömatuppa tulles olnud tal kohe esimene asi nuge üle lugema hakata, sest ta oli ühe katkise oma elu- tuast laua päält leidnud, ilma et keegi oleks talle seda ütelnud, kust ta sinna toodud ehk kes ta katki on teinud.

Kuninga imestuseks olnud aga neid niisama palju kui ennegi. Muud kui üks olnud nendest teist moodi kui teised noad olivad.

Kuningas arwanud kohe selle noa, mis wähe teist moodi oli, asemele toodud ja kellegi tehtud noa olema. Ta wõtnud selle noa ja hakanud sööma. Sööma ajal hakanud kuningas noaga tammepuust laua pääl leiba lõikama. Ja eks ja näe imet! Nuga läinud lõikamise juures säuhti lauast läbi, ilma et kuningas oleksgi suuremat pääle rõhunud.

Kuningas imestanud wäga noa tubliduse üle ja mõtelnud ta mõne targa meistri näputöö olem; sellepärast arwanud ta hääks teda ülesse otsida, et temale auupalka anda, nimelt oma tütre naeseks.

Ta lasknud kohe igal pool kuulutada, et kes kuningaga söögituppa niisuguse imewäega lauanoa on teinud, mis leiba lõigates tammepuu lauast läbi läks, saab auupalgaks mu ühe tütre.

Seda saanud kõige päält kuningaga oma sepp kuulda, kes ju ennegi omas ametis mõne lauanoa oli teinud. Ta arwanud kohe: eks see minu tehtud nuga ikka ole ja läinud, teadanut kuningale, et tema selle noa olla teinud.

Tuapoisks kes aga parajaste juhtunud sääl olema, kuulnud nende juttu ja hakanud rääkima: „Mina olen selle noa ühel lõunaajal teinud, kui sepp lõunale oli sööma läinud, ja sepapaja ukse lahti unustanud, sest

ma murdsin leiwa lõikamise ajal ühe kuninga lauanoa katti, kelle tükkid wiist praegugi kuninga elamise kambris laua pääl on."

"Minu tehtud," tõendanud sepp, "sest kes seda enne on ka kuulnud, et niisugused hilpharakad toapoised oskavad ka lauanguge teha. Ja päälegi veel niisugused „mis tammepuu lauast läbi lähets."

Kuningas nende juttu kuulades kohe waele kõnema: „Kui teie mõlemad endid selle noa tegijateks tunnistate, siis lasen ma teid proowi teha, kumb kumbagi ära wõidab; sepp, sina taod omale ühed raudriided, mida sa selga pead panema, ja toapoiss, sina teed ühe mõõga, millega sa sepa pead raudriide sisse ära tapma.

Kui nüüd sepa raudriie nii tugew on, et su mõõk läbi ei lähe, siis on sepp noa teinud, aga kui su mõõk läbi läheb ja sepa ära tapab, siis oled sina noa teinud."

Selle pääle läinud kohe sepp ja toapoiss kuninga juurest ära, et oma ettevõtet korda saata.

Sepp hakanud omale sepapajas raudriiet walmis kopsima, kus juures ise mõtelnud: „Tühja kah, ma seda ei taha iialgi uskuda, et see toapoissi räbal mind raudriidesse ära surmab."

Toapoiss sõitnud üle mere härjapõlwlaste küla juure ja kaewanud aami, kus sees ta mõõk oli, maa seest wälja. Säält wõtnud ka sepawärgid ja mõõga wälja ja sõitnud uueste Soomemaale tagasi. Soomemaale jõudes olnud ka sepal raudriie walmis, oodanud toapoissi tulekut kuninga juures. Pääle toapoissi tuleku läinud nad mõlemad kuninga juure oma tehtud tööd näitama.

Kuningas waadanud ja ütelnud: „Küll on kena; aina särab mõlemate töö, aga minge siis nüüd õnne katsuma!"

Nad läinud kõik kolmekesi, kuningas, sepp ja toapoiss ühe lageda platfi pääle.

Sääl wõtnud toapoiss mõõga wälja ja löönud sepale päälalt sisse; niiviisi torganud ta kohe otsati läbi.

Siis wast uskunud kuningas, et toapoiss selle noa oli teinud. Ta annud kohe nagu lubanud oma tütre talle naeseks. Pulmad peetudgi auusasti ära. Toapoisi rõõm oli otsata.

Jutustanud Jakob Tammar. T. Rõnnust.

Wägewa mehe pörgus käif.

A. Kivi Hõbedalt.

Korra eland üks wägew mees, kes wastast pole leind. Otsind aina enesele wastast. Sellepärast ta ka ühe suure teekonna ette wõtnud. Tee läinud läbi metsa.

Kest paksu metsa näeb mees angu maa alla minema. Astub sisse ja läheb pilkses pimeduses edasi. Wäheaawal ikka hakkab walgemaks minema.

Wiimaks näeb ta suure lagendiku, lagendiku teises sõrwas juurt, uhket maja. Läheb ligemale. Astub wärawast sisse. Wäraw läheb ise praugatades kinni. Astub majast sisse. Majas näeb ta ilusa tüdrukut olema. See ütlemas:

„Oh sa waene ristiinimene, kuida sa seie pääsid? Ega sa siit enam eluga pääse! . . .“

Mees olnd julge oma rammu pääle. Küsima:

„Mis maja see siin siis on?“

Tüdruk wasta:

„See on wanaturadi loss! Mina olen küll ka ristiinimese laps, aga enne ristimist ära warastatud, seie toodud ja siin puru wiletsuses üles kaswatatud; sellepärast ma oma kodukohast midagi ei tea.“

Kui wägimees kuulis, mis majasse ta tulnud, läinud mehikesel jäneks nahk põue. Aga siiski jäänud ta sinna.

Warsti tulnd tagantpidi toast uhke saks wälja ja öelnd :

„Sa koerapoe! Kuda sa seie said? Noh, pole wiga, ma näen, sa pead selle tüdrukut hilbakaga sõbrust; ma panen teid kokku elama.“

Pannnd teised suure waka alla, kiwi pääle, et wälja ei pääse. Söötnud teisi sääl kolm aastat rõõsa piima ja pähkse tuumedega. Siis käskinud ta tüdrukut sõrme wakaangust wälja pista, et tunda, kas nad ju küll raswased on. Tüdruk pist puupulga. Wanakoll lõiganud selle napsti! ära.

„Hm! ümisenud wanakoll: „üсна fondine weel hambus.“

Käskinud wägilast sõrme wälja pista. Enne weel, kui tüdruk teda keelata saanud, teinud ta seda. Napsti! olnd ta sõrmest ilma.

„Ohooo!“ wenitanud wanakoll: see mees üсна raswane ju! Waja warsti teisest prunkosti walmistada; ehk mis sellest tüdrukut raipestki weel hoida?“

Ülnd wanamoorile kásu kátte nendest teisest hommitust praadi walmistada.

Tulnd teine hommit. Wanakoll ise läind metsa jalutama, et siis haruldane „ertu-roog“ magusaste maitset.

Wanamoor weeretanud kiwi waka päält ära ja lastnud tüdrukut ja wägilast lahti. Pannud suure panni ahju suu ette, mis ta wága kuumaiks oli kiitnud, ja kást (kástkinud) wágilast ja tüdrukut sinna pääle istuda. Öelnd ise :

„Istuge! ahju ees háá soe.“

Tüdruk aga mõistnud wanamoori mõtteid : nii-
pea, kui nad istunud oleksiwad, oleks ta neid pan-
niga tulisse ahju weeretanud. Õelnd sellepärast :

„Kuda me seie oškame istuda? Näita sa enne!“

Wanamoor istunud panni pääle ja õelnd :

„Näe, nii!“

Nii pea, kui ta need sõnad saanud õelnd, liika-
nud tüdruk ja wägilane teise ahju, pelt summi ette.
Nüüd õelnd tüdruk wägimehele :

„Tund on tulnud põgeneda! Mine wanakolli
tuppa, wõta woodi peatsist kolm asja : männioks, lii-
watera ja weetisk ja tule kohe ära. Ma sätin seni
kõik asjad toime ja siis wõime minna.“

Wägilane läindgi neid asju tooma. Tulnd nen-
dega warsti tagasi. Nüüd läinud nad tüdrukuga los-
sist wälja. Wärawat pole keegi surelik oma jõuga
lahti saanud, muud kui ütle : „wäraw lahti!“ Tüd-
ruk ütelnudgi ja wäraw läind lahti. Läänud siis suure
rutuga wanakolli lossist eemale.

Warsti tulnd wanakoll metsast koju ja pörutanud
ju ukse päält wanamoorile :

„Wanamoor, praad lauale!“

Aga ei leia wanamoori ega praadi. Tunneb
nagu siisgi prae haisu. Mõtleb :

„Kes teab kuhu läks, jättis ahju. Wõtan ise
wälja.“ Läheb wõtma — leiab äraõrwanud wana-
moori eest! Wanakoll pursanud suust ja ninast säd-
meid kange wihaga. Läind kohe põgenejaid tagaajama.

Põgenejad näinud endi selja taga suurt musta
pilwet. Tüdruk saanud kohe aru, et see wanapagan
on. Raskinud wägilast männioksa maha wiskata. See
wiskanud. Kohe olnud nende seljataga nii tihe mets,
ei kudagi läbi ei pääse. Pilwe jäänd kohe taha.

Wanakoll leidnud eest metsa. Läänud koju tagasi,
toonud hulk pörgulisi abits ja raiund metsa läbi. Tei-

sed põrgulised läksiwad firwestega tagasi, wanapagan läks edasi, põgenejate järele.

Põgenejad näind endi selja taga jälle pilwet. Tüdruk käskinud wägilast liiwatera maha wijata. Kohe olund nende seljataga kõrge mägi, et üle ei pääse. Pilwe kadund kohe.

Wanakoll leind mäe eest. Läind koju tagasi, toond huiß põrgulisi appi ja laewas mäe läbi. Põrgulised läksiwad labidatega tagasi, wanapagan läks põgenejaid tagaajama.

Jälle näind põgenejad endi selja taga musta pilwet. Tüdruk käskinud wägilast weetilka maha wijata. Kohe olund nende selja taga suur meri.

Wanakoll näind oma ees suure mere. Hakanud seda tühjaks jooma. Joond, et küll. Veel olund wähe wett mere põhjas, kui wanapagan forraga paugatades lõhki läind.

Põgenejad läind ifka edasi, kuni august, pimedusest wälja maa pääle. Jõudsiwad õnnelikult koduini-
meeste sekka tagasi. Tüdruku wanemad eland veel. Rõõm olund suur last nähes.

Warsti teind wägilane tüdrufuga pulmad ja eland hästi. Aga millasgi pole wägilasel enam ette tulnud wastast otsida.

Jutustanud Aleksander Sumann, Häsperelt.

Siis.

I. Arutused.

	Lehekülg.
Simson ja Simsonid	3
Wägimeeste algkujud	5
Tugew pois	14
Kolm kasuwenda	21
Muud wägimehed	25

II. Jutud.

Sauna Hansu poeg	29
Mats Matsi poeg	36
Tugew pois	40
Kaust poeg	41
Tugew Tõnu	43
Wäike jõumees	46
Tüdruk poeg	47
Suure pääga pois	48
Hansu poeg Hans	48
Tugewa jõuga pois	49
Jõu-Jüri	49
Kaudkepi mees	50
Karu ja piistop	51
Pulli poeg, tüdruku poeg, prona poeg	58
Kolm kasuwenda	68
Kasipoeg	73
Kolm wenda	74
Õnne otsijad	76
Karu poeg	76
Karu Iwan	77
Karu Kristjan	77
Wastase otsija	78
Närijapõlwlaste õpipois	81
Wägewa mehe põrgus täit	85

